

Aikeiden aika: *Olla tekemässä* -rakenteen futuurisen käytön jäljillä

Heidi Niva
Helsingin yliopisto

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan progressiivirakenteena tunnettua *olla tekemässä* -rakennetta osana keinovalikoimaa, jonka avulla suomen kielessä voidaan ilmaista futuurisuutta: *Mukavaa kuulla, että noinkin nuorena olet muuttamassa Kärkölään. Olla tekemässä* -rakennetta vertaillaan yksinäisverbin preesenssiin sekä *tulla tekemään-* ja *pitää tehdä* -rakenteisiin, joiden avulla voidaan myös ilmaista futuurisuutta. Futuurisuuden ilmaisua lähestytään temporaalisen polysemian, absoluuttisen ja relatiivisen futuurisuuden, viittaushetken etäisyyden, modaalisuuden sekä käyttöalan näkökulmasta. Futuurisuuden ilmaisukeinojen vertailu osoittaa muun muassa, että *olla tekemässä* -rakenne korostaa intension elementtiä. *Olla tekemässä* on kuitenkin temporaalisesti moniselitteinen, minkä vuoksi se ei aina ole toimivin valinta futuurisuuden ilmaisuun. Futuurisuuden ilmaisun keinojen voi nähdä täydentävän toisiaan.

Artikkelissa myös tarkastellaan *olla tekemässä* -rakenteen futuurisen käytön motivaatiota ja kehitystä konstruktiokieliopin ja erityisesti konstruktioverkoston näkökulmasta. Artikkelissa esitetään, että rakenne saa vaikutteita muilta konstruktioilta, joilla on samankaltaisia piirteitä ja joilla myös voidaan ilmaista futuurisuutta. Tällainen on esimerkiksi konstruktio *olla menossa ~ tulossa ~ lähdyssä*. Esille myös tulee, että *olla tekemässä* -rakenteen futuuristumiskehityksessä intension elementti ei välttämättä edellä ennakkoinnin elementtiä.

Avainsanat: futuurisuus, aspekti, progressiivisuus, infinitiivirakenne, konstruktioverkosto

Abstract

The article concerns the Finnish progressive construction *olla tekemässä* as a way of expressing future time reference: *Mukavaa kuulla, että noinkin nuorena olet muuttamassa Kärkölään* 'It is nice to hear that you are moving ~ going to move to Kärkölä even though being so young'. The construction consists of the verb *olla* 'be' and an infinitive in the inessive case (*olla tekemässä* 'be doing'; *olla muuttamassa*

‘be moving’). The construction *olla tekemässä* is studied as one of the means by which Finnish expresses future time reference. *Olla tekemässä* is compared with three other verb forms or verb constructions that are able to refer to future time: the simple present tense verb form (e.g. *tehdä*) and the constructions *tulla tekemään* (‘come’ + INF-ILL) and *pitää tehdä* (‘must’ + INF). The expressions of future time reference are studied from the viewpoint of temporal polysemy, absolute and relative tense, temporal distance from the reference point, modality, and conventionality of the usage. The comparison of the different future time reference devices shows, among other things, that the construction *olla tekemässä* emphasizes the element of intention. However, *olla tekemässä* is temporally polysemous and therefore is not always an optimal choice for the expression of future time. The different means of expressing future time may be seen as complementing each other.

The theoretical framework of the study is construction grammar, and the motivation and the development of the usage of the construction *olla tekemässä* in future time expressions are studied from the viewpoint of the concept of constructional network. It is suggested that *olla tekemässä* is influenced by other constructions that share similar features and may express future time reference as well. One such construction is *olla menossa ~ tulossa ~ lähdyssä* ‘be going ~ coming ~ leaving’ (‘be’ + deverbal noun in the inessive case). Moreover, it seems that the element of intention does not necessarily precede prediction in this development.

Keywords: future time reference, aspect, progressivity, infinitive construction, constructional network

1 Johdanto

Olla + MA-infinitiivin inessiivi -rakenteella (*olla tekemässä*) ilmaistaan monia erilaisia merkityksiä. Näistä keskeisimpiä ovat lokaation ja progressiivisen aspektin ilmaiseminen. Esimerkiksi ilmaus *Hän on laittamassa päivällistä* sopii sekä vastaamaan kysymykseen *Missä Maija on?* että kuvaamaan käynnissä olevaa toimintaa (mm. Heinämäki 1995; Tommola 2000; Onikki-Rantajääskö 2005). *Olla tekemässä* -rakenteella voidaan ilmaista myös tulevien tapahtumien ennakoitua ja tuoda esille omia tai toisten intentioita, kuten internetin keskustelupalstalle kirjoitetusta kommentista on nähtävissä: *Olen ostamassa uutta puhelinta (stockalta koska lahjakortti sinne) ja olen ajatellut trendiä*. Kirjoittaja vasta pohdiskelee hankintaansa, eikä ostotilanne ole vielä ajankohtainen.

Olla tekemässä -rakenteen futuurisen käytön tarkastelu on tutkimuskirjallisuudessa verraten vähäistä.¹ Esimerkiksi ainoa varsinainen korpusaineistoon perustuva tutkimus, jossa rakenteen käyttöä tarkastellaan nykysuomessa laajemmin myös futuurisuuden kannalta, on pitkään ollut Johanna Eerikäisen pro gradu -tutkimus (2009).² Artikkelissani kohdistankin huomioni nimenomaan rakenteen futuuriseen käyttöön. Artikkelini on osa tutkimuskokonaisuutta, jossa käsittelem suomen progressiivirakenteen käyttöä intentioiden ja ennakoinnin ilmaisuissa.

Olen toisaalla (Niva 2021b) kuvannut ja analysoinut *olla tekemässä* -rakennetta kontekstissaan sekä verbisemantiikan ja lause- ja verbiaspektin kannalta. Tämän lisäksi olen erikseen tarkastellut liikeverbillistä eli *mennä-*, *tulla-* tai *lähteä-*verbin sisältävää progressiivirakennetta sekä nykysuomessa (Niva tulossa) että sitä edeltävällä ajalla (Niva 2021a).³ Tutkimukset ovat korpuspohjaisia: nykysuomen osalta aineisto on kerätty Suomi24-korpuksesta, nykysuomea edeltävältä ajalta aineistona ovat Vanhan kirjasuomen ja Varhaisnykysuomen korpukset. Tätä artikkelia voi pitää parina toiselle *olla tekemässä* -rakennetta käsittelevälle artikkelille: rinnakkaisosassa pyrin ilmiön synkroniseen deskriptioon, kun taas tässä tekstissä laajennan tarkastelua vertailemalla rakennetta muihin suomen futuurisuuden ilmaisukeinoihin. Lisäksi pohdin tässä artikkelissa sitä, miten *olla tekemässä* -rakenteen käyttö intentioiden ja ennakoinnin ilmaisuissa mahdollisesti motivoituu. Teoreettisena viitekehiksenä tutkimuksessa on konstruktiokielioppi, jota tässä artikkelissa hyödynnän varsinkin tarkastellessani *olla tekemässä* -rakenteen konstruktio muutoksia sekä konstruktioverkoston vaikutusta rakenteen käyttöön.

Futuurisuuden ilmaisukeinot ovat tärkeä tutkimuksen kohde muun muassa siksi, että ne tuovat lisää tietoa kielisysteemien mahdollisuuksista kielentää ajallisia suhteita ja tavoista käsitteistää aikaan liittyviä ilmiöitä (ks. myös Leino tekeillä). Futuurisuuden ilmaisukeinojen tarkastelu ei välttämättä edellytä tutkittavana olevien rakenteiden kategorisointia joko futuuritempuksen sisälle tai sen ulkopuolelle (ks. esim. Bybee ym. 1994: 3; Dahl 2000: 309; Norvik 2015: 12–13; Karttunen 2018: 39). Tässä artikkelissa tarkastelen

¹ Termillä *futuuri* tarkoitan ilmaisua, jossa tapahtumisen hetki on puhehetkeä tai muuta viittaushetkeä myöhempi. Tällaisia ilmaisuja ovat myös intension ja ennakoinnin ilmaukset.

² *Olla tekemässä* -rakenteen futuurisesta käytöstä vähintään maininnan esittävät lisäksi ainakin Lehtinen (1983: 492–495), Kangasmaa-Minn (1993: 21), Heinämäki (1994: 229; 1995: 149), Sulkala (1996: 195, 207) ja Tommola (1992; 2000: 662, 669); ISK 2004 § 1546.

³ Tarkemmin sanoen kyseessä ovat *mennä-*, *tulla-* ja *lähteä-*verbilliset muodot *olla menossa*, *olla tulossa* ja *olla lähdessä* sekä niiden infinitiivilliset vastineet, sikäli kun niitä aineistossa on esiintynyt.

olla tekemässä -rakenteen käyttöä futuurisuuden ilmaisimena kuitenkin myös nimenomaan futuuritempuksen kannalta, sillä jos futuurisuuden ilmaisukeinolla on potentiaalinen mahdollisuus kehittyä futuuritempuksen edustajaksi, pohdittava on myös sitä, millaisia kriteereitä kategorian edustajalle ylipäätään asetetaan ja miten hyvin se nämä kriteerit täyttää.

Tarkastelen *olla tekemässä* -rakennetta rinnan kolmen muun futuurisuuden ilmaisukeinon kanssa suomen kielessä: yksinäisverbin preesensmuodon sekä *tulla tekemään*- ja *pitää tehdä* -rakenteiden kanssa. Yksinäisverbin preesensmuodolla ilmaistaan menemätöntä aikaa ja siten myös tulevaa aikaa. Futuurisuuden ilmaisukeinona se on suomessa keskeinen (ISK 2004 § 1544). *Tulla tekemään* -rakenteen olen valinnut mukaan siksi, että tutkimuskirjallisuudessa ja kieliopeissa se usein mainitaan futuurisuutta ilmaisevaksi rakenteeksi (esim. ISK 2004 § 1546, *Hän tulee ikävöimään yleisöään*). *Pitää tehdä* -rakenteen on nelikosta ehkä vähiten tunnetuin futuurisuuden ilmaisukeino, mutta Miia Karttusen tutkimuksessa (2018) ilmaus on osoittautunut yhdeksi tyypilliseksi keinoksi, jolla puhuja voi viitata omaan tulevaan toimintaansa (*minum pitää käyvväk kahttoov varastom puolelta tämä koko*, Karttunen 2018: 81). Kiinnitän vertailussa huomiota siihen, millaisia merkityksiä ilmaisukeinot tuovat ilmaukseen mukaan ja millaisia mahdollisuuksia tai rajoitteita niiden käyttöön liittyy ilmaisurakenteen kantaman merkityksen tai rakenteen muodon vuoksi.

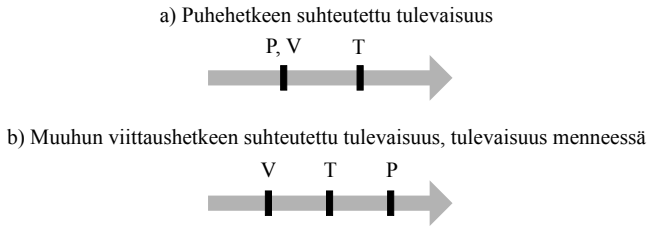
Tarkastelussani käytän tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä lause-esimerkkejä, tutkimusaineistossani olevia *olla tekemässä* -rakenteellisia ilmauksia sekä näiden pohjalta konstruoituja variantteja. Näiden ns. *minimiparien* (ks. esim. Hamunen & Huumo 2020) ja niiden analyysin avulla on mahdollista havainnoida sitä, millaisissa kielenkäyttötilanteissa ja niitä ilmentävissä lausekonteksteissa *olla tekemässä* on otollinen futuurisuuden ilmaisun vaihtoehto ja milloin puolestaan jokin toinen futuurirakenne soveltuu paremmin. Menetelmä täydentää korpuspohjaista tutkimusta, sillä tutkimuksen varsinaista aineistoa ei ole kerätty muita mainittuja futuurisuuden ilmaisukeinoja silmällä pitäen. Futuurirakenteiden valintaa selittäviä ja merkityksen hienovaraisia eroja havainnollistavia minimipareja aineistosta tosin ei löytyisi muutenkaan. Hypoteesina on, että *olla tekemässä* -rakenteen, yksinäisverbin preesensmuoto sekä *tulla tekemään*- ja *pitää tehdä* -rakenteet täydentävät funktionaalisesti toisiaan futuurisuuden ilmaisun kentällä.

Seuraavassa luvussa luon katsauksen futuuritempuksen kategoriaan ja siihen, millaisia piirteitä sen ilmaisukeinona toimiville rakenteille on esitetty. Luvussa 3 vertailen alaluvuissa *olla tekemässä* -rakennetta, yksinäisverbin

preesensmuotoa sekä *tulla tekemään-* ja *pitää tehdä* -rakennetta ensinnäkin temporaalisuuden ilmaisun näkökulmasta (§ 3.1), tarkemmin temporaalisen polysemian kannalta (§ 3.1.1) sekä suhteessa viittaushetkeen (§ 3.1.2). Tarkastelen futuurisuuden ilmaisua myös suhteessa modaalisuuteen (§ 3.2). Modaalisuus liittyy läheisesti futuurisuuden ilmaisuun siksi, että modaalilmaukset, kuten tahdon tai velvollisuuden ilmaukset, toimivat yhtenä lähtökohtana futuuritempuksen ilmaisimina toimivien rakenteiden kehittymiselle. Alaluovassa 3.3 tarkastelen vertailtavana olevien rakenteiden asemaa ilmaisukeinon vakiintuneisuuden kannalta. Viimeiseksi pohdin *olla tekemässä* -rakenteen futuurisen käytön motivaatiota ja kehittymistä luvussa 4. Tarkastelen rakenteen statusta futuuritempuksen edustajana (§ 4.1), rakenteen futuuristumispolkuun liittyviä konstruktio muutoksia (§ 4.2) ja konstruktioverkoston roolia (§ 4.3) futuurisuuden merkityskehityksen taustavaikuttajana.

2 Futuurisuuden ilmaisu ja futuuritempus

Futuurisuudella tarkoitetaan karkeasti määritellen tapahtuman tai ajankohdan ajallista myöhemmyyttä suhteutettuna johonkin toiseen tapahtumaan tai ajankohtaan. Myöhemmyys voidaan ensinnäkin suhteuttaa puhehetkeen. Puhehetken voidaan ajatella olevan jonkin verran laajempi kuin mitä puhumiseen varsinaisesti kuluu aikaa (*hetken* käsitteestä Ikola 1961: 102; Herlin 1998: 41; Pallaskallio 2013: 29). Tulevaisuuteen sijoittuva tapahtuma puolestaan voi olla verrattain lähellä puhehetkeä tai ajoittua siitä hyvinkin kauas. Lausumassa tapahtuman ajankohta voi olla suoraan ilmaistu tai ymmärrettävissä asiayhteydestä – tai se voi jäädä epämääräiseksi tai määrittelemättömäksi. Futuurisuutta voidaan tarkastella myös suhteessa muuhun viittaushetkeen kuin puhehetkeen. Viittaushetki voi olla menneessä, marginaalisemmin myös tulevaisuudessa, tai ilmaisussa voi olla kyse tapahtumien tai ajankohtien keskinäisestä järjestyksestä suhteuttamalla niitä puhehetkeen. Puhehetkeen suhteutuvaa tulevaa aikaa nimitetään *absoluuttiseksi futuurisuudeksi*, ja *relatiivinen futuurisuus* puolestaan tarkoittaa tulevaa aikaa, jonka suhteutuskohtana on jokin muu kuin puhehetki. Suhteutuskohta voi olla siis myös menneessä tai tulevassa ajassa (Reichenbach 1947: 287–298; Ikola 1949: 49–53; Comrie 1985: 36, 56; Larjavaara 1990: 229; Bybee ym. 1994: 244; ISK 2004 § 1542).

Kuvio 1. Viittaushetki (V), puhehetki (P) ja tapahtumahetki (T) aikajanalla

Tempuksen ja yleensäkin ajallisten suhteiden kuvaamisessa viittaushetken, puhehetken ja tapahtumishetken käsitteet ovat keskeisiä, ja usein niiden suhteutumista toisiinsa havainnollistetaan sijoittamalla ne aikajanalle, jossa menneisyys on vasemmalla ja tulevaisuus oikealla (ks. esim. ISK 2004 § 1524). Kuviossa 1 nuolen suunta osoittaa ajan suunnan lukutapaa. Kuvion a-kohdassa viittaushetki on samalla puhehetki, kun taas tapahtumahetki on niitä myöhempi: *Vietän rauhallisen juhannuksen sitten, kun olen vanha ja raihnainen* (ISK 2004 § 1544). B-kohdassa viittaushetki ja sen jälkeinen tapahtumahetki ovat ennen puhehetkeä: *Suomi tuli katoamaan länsieurooppalaisista kartoista yli sadaksi vuodeksi* (ISK 2004 § 1548).

Futuuruisuutta voidaan suomessa (ks. alempana) ja kielissä yleensäkin ilmaista useilla eri keinoilla (ISK 2004 § 1542; Ultan 1978; Comrie 1985; Dahl 1985: 108–110; Bybee ym. 1994: 243–244; Dahl & Velupillai 2013b), mutta varsinaisen futuuritempuksen ilmaisukeinoksi lasketaan yleensä vain muoto, jolla ilmaistaan nimenomaan puhehetken suhteutuvaa tulevaa aikaa ja jonka ensisijainen funktio on futuuritempuksen ilmaisu (Ultan 1978: 87; Comrie 1985: 36; Bybee ym. 1994: 244). Siitä, mikä lasketaan varsinaiseen tempusparadigmaan kuuluvaksi, futuuritempusta ilmaisevaksi rakenteeksi, esiintyy tutkimuskirjallisuudessa kuitenkin erilaisia näkemyksiä ja ratkaisuja varsinkin perifrastisten rakenteiden osalta: esteenä on nähty ainakin paradigmasta poikkeava muoto sekä aspektuaaliset ja modaaliset piirteet (ks. keskustelu esim. Dahl 2000: 313–315; Hilpert 2008: 17–22; Dahl & Velupillai 2013b; De Brabanter ym. 2014; vrt. esim. Hewson 2012: 511–512; laajemmin tempuskategorioista esim. Binnick 1991: 126–132; myös Klein 1994: 27–29).⁴

⁴ Edes itse futuuritempuksen olemassaolo osana tempusparadigmaa ei ole täysin yksiselitteinen,

Verbiparadigmaan kuuluvien taivutusmorfologisten muotojen katsotaan usein olevan pidemmälle kehittyneitä tempuksen ilmaisukeinoja kuin perifrastiset muodot. Tällä tarkoitetaan sitä, että taivutusmorfologiset muodot ilmaisevat selvemmin pelkästään ajallisia suhteita – ns. puhdasta temporaalisuutta – ja lisäksi ne esiintyvät systemaattisesti ja laajemmissa määrin erilaisissa syntaktis-semanttisissa yhteyksissä (kuten esimerkiksi alisteisissa lauseissa) ja usein tietyin ehdoin pakollisina. Perifrastiset rakenteet sen sijaan voivat vielä kantaa aiempaan käyttöön tai rakenteessa olevien elementtien käyttöön liittyviä merkityksiä ja eivät siten toimi ainoastaan ajallisten suhteiden osoittajina. Tällaisia merkityselementtejä tyypillisesti ovat modaalisuuteen liittyvät velvollisuus, tahto ja aie (ks. myös § 3.2). Syntaktis-semanttinen käyttöala on perifrastisilla rakenteilla usein rajoitetumpi ja niiden käyttö voi olla valinnaisempaa. Esimerkiksi *The world atlas of language structures* -tietokannassa (Dryer & Haspelmath 2013) futuuritempuksen edustajiksi on edellä mainituista syistä valittu ainoastaan taivutusmorfologisia muotoja. (Ultan 1978; Dahl 1985: 103; 2000; Binnick 1991: 34–35; Bybee ym. 1991; Metslang 1996; Dahl & Velupillai 2013b; myös Comrie 1985: 9–13.)

Futuuritempuksen ilmaisukeinon kriteerit liittyvät osittain myös siihen, miten tutkimuksessa lähtökohtaisesti suhtaudutaan kieliopillisuuteen ja millaisia elementtejä pidetään kieliopillisina. Esimerkiksi konstruktiokieliopin näkemyksen mukaan kieliopillinen yksikkö on sellainen, jossa muoto, merkitys ja käyttö muodostavat yhdessä toimivan kokonaisuuden eli konstruktion. Konstruktiio on toisin sanoen holistinen kokonaisuus, jonka sisältämä relevantti, vakiintunut informaatio koskee sekä muotoa, merkitystä että käyttöä. Näkemyksessä kieliopillinen yksikkö käsitetään laajasti: konstruktiioihin voi sisältyä erilaisia syntaktis-semanttisia aineksia ja funktioltaan myös pragmaattisia elementtejä (Fillmore & Kay 1995: 16; Fried & Östman 2004; Hilpert 2014: 22; Goldberg 2019: 2, 6–7; myös Diessel 2019: 4). Konstruktion sisältyvää informaatiota on tapana kuvata piirteinä. Muoto-, merkitys- ja käyttöpiirteiden joukossa muotopiirteiden kuvausta voi pitää jossain määrin helpoimpana tehtävänä (olkoonkin, ettei konstruktion rajoja ole aina helppo määritellä). Näin on toisaalta siksi, että konstruktiokielioppi ei viitekehyyksenä tarjoa tyhjentävää mallia sille, miten konstruktion merkitys- ja käyttöpiirteet määritellään. Merkitystä on tarkasteltu esimerkiksi kehyssemiatiikan (Fillmore 1982) kontekstissa. Toisaalta merkityksen määrittely ja merkityksen

sikäli kun tempuksiin halutaan laskea kuuluviksi vain reaalinen aika (esim. Comrie 1985: 44; myös Langacker 1991: 240–249).

olemuksen tavoittaminen (mukaan lukien merkityksen ja käytön erottaminen toisistaan) voidaan itsessään nähdä haastavana tehtävänä, mikä ei koske ainoastaan konstruktiokielioppia vaan kielentutkimusta laajemminkin (ks. esim. Nieminen 2019). Tässä tutkimuksessa *konstruktion merkityspiirteillä* tarkoitetaan käytössä vakiintuneita ominaisuuksia; ne ovat tulkintoja, jotka kielenkäyttäjyhteisö riittävässä määrin jakaa. Lisäksi voidaan vielä todeta, että holistisuudesta huolimatta myös konstruktion rakenne-elementit voivat myötävaikuttaa konstruktion kantamaan merkitykseen. *Merkityssävyllä* ja *lisämerkityksellä* puolestaan tarkoitetaan sellaisia merkityspiirteitä, joita voi pitää jonakin muuna kuin keskeisimpänä merkityksenä.

Konstruktio on siis kieliyhteisön tunnistama eli sen ymmärtämä ja käyttämä. Konstruktiokieliopissa olennaista on myös ajatus konstruktioiden jatkuvasta vaikutuksenalaisuudesta ja muovautumisesta käytössä ja osana kielisysteemiä, mistä syystä konstruktiot voidaan hyväksyä merkitykseltään moninaisiksi (Traugott & Trousdale 2013: 20–22; Traugott 2015: 53). Tästä lähtökohdasta myös perifrastisia futuurirakenteita voi hyvin tarkastella futuuritempuksen potentiaalisina edustajina. Esimerkiksi Martin Hilpertin (2008: 22) mukaan rakenteen konventionaalinen käyttö modaalisuuden ilmaisuihin ei sulje pois rakenteen toimimista futuuritempuksen ilmaisimena. Konstruktion tarkastelussa ei tällöin pitäydytä ahtaasti synkronisessa näkökulmassa, vaan konstruktion kehitysvaiheiden asteittaisuus ja yleensäkin konstruktion monifunktionen luonne hyväksytään. Hilpertin näkemyksessä myöskään pakollisuus ei ole futuurirakenteen kriteeri, sillä pakollisuuden osalta esiintyy jossain määrin vaihtelua muissakin tempuksissa (myös Dahl 1985: 14).⁵ Futuurirakenteen ei niin ikään tarvitse olla paradigmaattisessa suhteessa muiden tempusten ilmaisumuotoihin (Hilpert 2008: 22). Perifrastisten, futuurisuutta ilmaisevien rakenteiden tutkimuksessa usein käsitellään sitä, mikä on rakenteen mahdollinen ns. kieliopillistumiskehityksen vaihe (esim. Bybee ym. 1994: 243–280; Metslang 1996; Norvik 2015; Karttunen 2018) ja potentiaalinen kehityskulku futuuritempuksen ilmaisimeksi. Tätä tarkastellen *olla tekemässä* -rakenteen kannalta viimeisessä luvussa.

⁵ Esimerkkinä Hilpert esittää englannin preesensmuodon käytön menneiden tapahtumien kuvauksessa (*In 1879 Thomas Edison invents the light bulb*) sekä sen, että tiettyjen verbien (esim. *remember, regret*) yhteydessä esiintyvä infiniittinen lausetäydennys ei merkitse tapahtumaa menneen aikamuodon avulla: *I still remember graduating from high school* (vrt. kuitenkin suomen keinovalikoima vastaavassa lauseessa: *Muistan yhä valmistuneeni ~ valmistuvani ~ valmistumiseni lukiota*).

Suomen kielessä verbin morfologiseen taivutusparadigmaan ei kuulu futuurisuutta osoittavaa muotoa. Futuurisuutta voidaan silti ilmaista useilla erilaisilla keinoilla. Ensisijainen (absoluuttisen) futuurisuuden ilmaisin on yksinäisverbin indikatiivin preesensmuoto, joka saa temporaalisen tulkintansa kontekstissa ja esimerkiksi ajan adverbiaalien avulla (mm. ISK 2004 § 1542; Ikola 1949: 51; Penttilä 1963: 473; Hakulinen & Karlsson 1979: 250–251; Tommola 1992; myös Karttunen 2018: 227). Muina futuurisuuden ilmaisukeinoina tutkimuskirjallisuudessa ja kieliopeissa usein mainitaan perifrastiset rakenteet *tulla* + MA-infinitiivin illatiivi (*tulla tekemään*) ja *olla* + aktiivin partisiipin preesens (*olla tekevä*) (esim. Penttilä 1963: 618–619; Karlsson 1982: 186–187; Larjavaara 1990: 230; Metslang 1996; Vilkuna 2000: 256–259; ISK 2004 § 1543). Näistä jälkimmäinen on sävyiltään vanhahtava ja esiintyy ennustuksen omaisissa ilmaisuissa, eikä se ole futuurisuuden ilmaisimena arkikielessä tavallinen (Ikola 1949: 144–155; Paukkunen 2008: 53–61; ISK 2004 § 1546). Myös yksinäisverbin muut modukset kuin indikatiivi saavat futuurista käyttöä, samoin semantiikaltaan tietynlaiset, tulevaan aikaan orientoituvat verbit, kuten modaaliverbit (esim. Penttilä 1963: 475–478; Lehtinen 1983; Laitinen 1992: 213–222; Kangasniemi 1992: 344, 379; Forsberg 1998: 360–365). Esimerkiksi modaaliverbistä ja A-infinitiivin lyhyestä muodosta koostuva *pitää tehdä* -rakenne esiintyy puhujan tulevaan toimintaan viittavana ilmaisukeino (Karttunen 2018: 78–79, 119). Kaikkiaan futuurisuutta voi tilanteisesti ilmaista erilaisin rakenteellis-tekstuaalisin ratkaisuin, kuten erilaisilla aikamuodoilla ja niiden kombinaatioilla esimerkiksi yhdyslauseissa (ISK 2004 § 1543–1549). Perifrastiset rakenteet voivat finiitivin ansiosta esiintyä eri moduksissa, mutta rajaan tässä tarkasteluni indikatiivimuotoihin.

3 *Olla tekemässä* -rakenne yhtenä futuurisuuden ilmaisukeinoista

Tutkimuksen varsinainen aineisto on Suomi24-korpuksesta poimittu satunnaisotos. Korpus sisältää samannimisen internet-keskustelupalstan tekstikatkelmia. Otos käsittää ilmaisuja, joissa esiintyy *olla*-verbin ja MA-infinitiivin inessiivin muodostama rakenne niin, että *olla*-verbin ja infiniitin väliin voi sisältyä myös muuta ainesta. Aineisto käsittää *olla tekemässä* -rakenteellisia ilmauksia yhteensä 1041.⁶ Näistä 293 esiintyy intention tai

⁶ Lisäksi otokseen kuuluu *olla menossa*-, *olla tulossa*- ja *olla lähdyssä* -rakenteiden esiintymä yhteensä 406 kappaletta. Aineiston lopullinen koko on siis 1447 esiintymää, kun virhe-esiintymät

ennakoinnin ilmaisun funktiossa. Erilaisia verbejä intentioiden ja ennakoinnin ilmaisuissa on yhteensä 131. Intention ja ennakoinnin ilmaisu ei rajoitu ainoastaan preesensmuotoisen *olla*-verbin sisältäviin tapauksiin eikä indikatiiviin, joskin tällaiset ovat selvästi tyypillisimpiä. Rakenteiden funktio puolestaan on pääteltävissä lause- ja kielenkäyttökontekstin perusteella. Rinnakkaisartikkelissa (Niva 2021b) käsittelem tarkemmin sitä, miten korpusaineiston analyysi vahvistaa aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä havaintoja: leksikaaliselta aspektiltaan rajattuutta ilmaisevat verbit rakenteessa sekä rakenteen saama totaaliobjekti aiheuttavat futuurisia implikaatioita.⁷ Rinnakkaisartikkelissa tuon kuitenkin myös esille, että *olla tekemässä* -rakenteen futuurisuudessa on kyse muustakin kuin vain aspektin aiheuttamasta ilmiöstä. *Olla tekemässä* on dynaaminen intentioiden ja ennakoinnin ilmaisukeino, jonka valinta kielenkäyttötilanteessa näyttää osin motivoituvan juuri progressiivisuuden ilmaisussa käytetystä muodosta ja sen tuomasta osittain alkamisen merkityssävystä. Muoto sopii käyttöön esimerkiksi silloin, kun tapahtumisen temporaaliset ja sisällölliset rajat vaikuttavat olevan häilyviä. Tämä aiheuttaa sen, että partitiiviobjekti (*ostamassa puhelinta*) esiintyy silloinkin, kun tulevaan viittaamisen kannalta odotuksenmukaisempi vaihtoehto olisi totaaliobjekti (*ostamassa puhelimen*). Partitiiviobjektin esiintyminen sekä progressiivisuuden että futuurisuuden funktioissa vaikuttaa keskeisesti siihen, että *olla tekemässä* -rakenteelliset ilmaisut voivat olla moniselitteisiä. Partitiiviobjektien määrä aineistossa intention tai ennakoinnin ilmauksiksi luokittelemisani tapauksissa on affirmatiivisissa lauseissa 59 (negaation yhteydessä 24). Totaaliobjekteja puolestaan on 39. Lisäksi aineiston analyysi osoittaa, että futuurisuutta osoittava *olla tekemässä* voi kadottaa progressiivisen aspektin merkityksensä. *Olla tekemässä* -rakenteen futuurisessa käytössä ei siis ole kyse progressiivisuudesta tulevassa ajassa (ks. Niva 2021b).

ja useammin kuin kerran otoksessa mukana olevat tekstiesiintymät on poistettu.

⁷ Aspektia voidaan tarkastella sekä verbin että sitä laajemman kokonaisuuden kannalta (ks. esim. ISK 2004 § 1498). Käsitepari *rajattuus–rajaamattomuus* on käytössä esimerkiksi *Isossa suomen kieliopissa*, jossa se on pääasiassa lausetason termi (ks. esim. § 1500). Tässä tutkimuksessa käytän käsitteitä kuitenkin myös leksikaalisen aspektin yhteydessä, johon katson sen hyvin soveltuvan (ks. myös ISK 2004 § 1508 termeistä *rajapakoinen, rajaava* ja *rajahakuinen* verbien aspektimerkityksen yhteydessä). Termit *rajattuus* ja *rajaamattomuus* voidaan rinnastaa tunnettuihin aspektitermeihin *perfektiivisyys* ja *imperfektiivisyys* (ISK 2004 § 1500), joilla voidaan viitata myös verbien ilmaisemaan aspektiin.

3.1 Temporaalisuus

Tarkastelen seuraavaksi yksinäisverbin preesensmuodon, *olla tekemässä* -rakenteen sekä *pitää tehdä-* ja *tulla tekemään* -rakenteiden temporaalista polysemiaa. Lisäksi tarkastelen sitä, miten näillä rakenteilla ilmaistava futuurisuus suhteutuu absoluuttisen ja relatiivisen futuurisuuden ilmaisuun sekä tapahtumisen etäisyyteen viittaushetkestä.

3.1.1 Temporaalinen polysemia

Yksinäisverbin preesensmuoto ilmaisee puhehetken aikaisuuden lisäksi menemätöntä aikaa, ja kulloisenkin tapahtumisen ajankohta voidaan spesifioida erilaisin ajankohdan ilmoittavin ilmaisin. Esimerkin (1) lause on tapahtumajaltaan avoin, jolloin auttaminen, mukaan tulo ja lähellä olo voi olla viittauserä puhehetken aikaista tai tapahtua sen jälkeen, esimerkiksi seuraavana päivänä:

- (1) Minä **autan** sinua [...] minä **tulen** sinne mukaan, ja minä olen koko ajan sinun lähelläsi. (ISK 2004 § 1544)

Temporaalinen monitulkintaisuus toteutuu kuitenkin eriasteisesti eri ilmauksissa. Yksinäisverbillisen ilmaisun merkitykseen vaikuttavat monet asiat: verbin aspekti, objektin sija, lause-elementit, ilmaisun konteksti ja puheena olevan tapahtuman sisältö yhdessä rakentavat temporaalista tulkintaa. Jos esimerkiksi *ostaa*-verbi (vrt. esimerkit 3 ja 4 edempänä), joka tyypillisesti saa totaaliobjektin, esiintyy partitiiviobjektin kanssa, tapahtuma saa tulkinnan kuluvan hetken aikaisena (2a).⁸ Muu kuin puhe- tai viittaushetken aikainen tulkinta on epäluonteva. Totaaliobjektillisena *ostaa*-verbillinen lause saa puhehetkeä väljemmän nykyhetken tulkinnan tai vaihtoehtoisesti futuurisen tulkinnan (2b):

- (2) a. **Ostan** (parhailaan) uutta puhelinta.
b. **Ostan** uuden puhelimen.

Totaaliobjektillisen esimerkin tulkinta perustuu siihen, että aspektiltaan rajattua tapahtumaa ei yleensä tulkita puhehetken kanssa aivan samanaikaiseksi (Hakulinen & Karlsson 1979: 250–251; Kangasmaa-Minn 1984: 84; Larjavaara 1990: 212–213; ISK 2004 § 1544).

⁸ Jollei esimerkin perässä ole erikseen mainittu lähdettä, olen konstruoinut esimerkkinuonnelman itse. Lähdemerkintä *Suomi24* tarkoittaa, että esimerkki on omasta tutkimusaineistostani.

Olla tekemässä ei ole varsinaisesti menemättömän ajan ilmaisukeino, kuten yksinäisverbin preesensmuoto on. Määritelmällisesti progressiivisuus on viittaushetkellä käynnissä olevaa toimintaa⁹ (Dahl 1985: 91; Bybee ym. 1994: 126; Bertinetto ym. 2000; Mair 2012) ja progressiivirakenteen merkitykseen on siis jo ”varattuna” viittaushetken ja tapahtumisen samanaikaisuus.¹⁰ Suomessa progressiivirakenteen temporaalista merkitystä modifioi kuitenkin keskeisesti objektin sija. Prototyypillisessä eli partitiivi-objektillisessa progressiivisessa ilmaisussa tapahtuminen on nimenomaan yhtäaikaista viittaushetken kanssa, ja ajankohdaltaan spesifioimaton ilmaus saa tulkinnan puhehetken aikaisena, parhaillaan käynnissä olevana toimintana. Totaaliobjektillinen ilmaus sen sijaan voi merkitä parhaillaan tapahtuvaa mutta lopputulosta ennakoivaa tapahtumaa.

Progressiivisuuden kannalta totaaliobjektillinen ilmaustyyppi on vähemmän prototyyppinen, sillä osa tapahtumasta sijoittuu viittaushetkenä olevan puhehetken jälkeiseen aikaan. Totaaliobjektillista *olla tekemässä* -rakennetta voidaankin käyttää myös ilmauksissa, joissa tapahtuma sijoittuu kokonaan tulevaisuuteen. Tällaisia ilmauksia voidaan pitää pikemminkin futuurisina kuin progressiivisinä:

- (3) Itekkii **oon ostamas** varmaan aprilia sx:n ja kaipailisin paljon noit tietoja ja kokemuksia niistä? [Suomi24]

Ilmaisun kontekstista esimerkissä (3) selviää, että ostotilanne ei ole (ainakaan verbin kapeimmassa tulkinnassa) vielä käynnissä, sillä kirjoittaja vasta kyselee käyttökokemuksia internetin keskustelupalstalla.

Progressiivista aspektia kantavasta merkitystehtävästään huolimatta *olla tekemässä* siis oikeastaan muistuttaa yksinäisverbin preesensmuotoa tempo-

⁹ Progressiivinen ilmaus esittää tilanteen imperfektiivisenä eli rajaamattomana. Aspektikategoriana progressiivisuus kuitenkin erotetaan imperfektiivisyydestä, sillä progressiivirakenteiden käyttöala on suppeampi kuin imperfektiivisyyttä ilmaisevien rakenteiden (esim. Dahl & Velupillai 2013a).

¹⁰ *Olla tekemässä* -rakenteen kohdalla viittaushetken aikaisuuden voi ajatella juontuvan myös MA-infinitiivin inessiivin ominaisuudesta ilmaista finiittiverbin kanssa samanaikaista tapahtumista yleisemminkin eli myös muiden verbien kuin *olla*-verbin yhteydessä ja lisäksi syntaktisesti monenlaisissa asemissa: *Pitkien valmistelujen jälkeen neljä purjehtijaa seisoi joulukuun 28. päivän iltana kesäisen Ushuaian rannassa tutkimassa löytyisikö s/y Callasta ja kapteeni Jorge Trabuchia; Pistäydyn katsomassa postia; Näin sinut pihalla istuskelemassa* (esimerkit ISK 2004 § 494). MA-infinitiivin inessiivin samanaikaisuuden merkitys kytkettynee olosijan ilmaisemaan lokaalisuuteen. Temporaalista samaviitteisyyttä finiittiverbin kanssa voinnee pitää MA-infinitiivin inessiivin ikivanhana ominaisuutena.

raalisessa monikäyttöisyydessään: partitiiviobjektillisena se ilmaisee parhailaan tapahtumista ja totaaliobjektillisena osittaista tai kokonaan myöhemmin tapahtumista. Totaaliobjektillinen *olla tekemässä* voi siis ilmaista tapahtumaa, joka on jo alkanut, mutta joka kokonaisuudessaan toteutuu vasta myöhemmin. Progressiivirakenteen objektinsijan ja temporaalisen polysemian kannalta erityisen kiinnostavaa on, että tutkimusaineistossani esiintyy myös joitakin sellaisia *olla tekemässä* -rakenteellisia ilmauksia, jotka partitiiviobjektillisinakin esiintyvät intentioiden ja ennakoinnin ilmaisuissa (ks. myös Tommola 1992). Tätä voi pitää epäodotuksenmukaisena, sillä partitiiviobjekti rakenteen yhteydessä viittaa nimenomaan käynnissä olevaan toimintaan, kuten edellä olen tuonut esille. Näin on esimerkissä (4):

- (4) **Olen ostamassa** uutta puhelinta [(stockalta koska lahjakortti sinne) ja olen ajatellut trendiä, mutta mietin että onko trend plus parempi koska parilla kaverilla on plus ja yhdellä tavallinen ja molemmat toimivat yhtä hyvin.] [Suomi24]

Ilman kontekstia (hakasuluissa) lauseen voi tulkita kuvaavan tilannetta, joka tapahtuu puhehetkellä. Kuitenkin ilmaus viittaa tulevaisuudessa tapahtuvaan ostotilanteeseen, mikä käy ilmi tekstiyhteydestä. *Olla tekemässä* -rakenne voi siis partitiiviobjektillisinakin esiintyä temporaalisesti kaksiselitteisissä lauseissa – siis polyseemisena – joskin monitulkintaisuuden mahdollisuus kuitenkin vähenee teksti- ja kielenkäyttökontekstissa.

Transitiivilauseiden ohella myös intransitiivilauseet voivat olla temporaalisesti monitulkintaisia:

- (5) Minulla on kaksi lasta ja yksi lapsenlapsi, joka tuo paljon iloa elämääni. Toinen lapsista **on muuttamassa** perheineen toiselle paikkakunnalle. [Suomi24]
- (6) Älä ny hyvä mies sekoja asioissa kuitenkaan. **En** minä **ole matkustamassa** ”terveysturistiksi” rapauttamaan mitään. [Suomi24]

Käytännössä puhetilanne ja asiayhteys kuitenkin ohjaavat oikeaan tulkintaan. Esimerkeissä (5) ja (6) kirjoittajat kertovat keskustelupalstalla omista tai toisten aikeista. Tulkinta nimenomaan parhaillaan tapahtumisesta tuntuu erikoiselta.

Verbisemantiikan lähempi tarkastelu osoittaa, että *olla tekemässä* -rakenteellisen ilmauksen polysemia ja mahdolliset merkitysvaihtoehdot voidaan usein nähdä myös useamman merkityksen yhtäaikaisena läsnäolona, ambi-

guiteettina. Tällöin ei ole kyse enää vaihtoehdosta kahden tempustulkinnan välillä vaan temporaalisesta limittäisyydestä tai jatkumosta ajan hetkien välillä. *Ostaa*-verbilliset esimerkit edellä kuvaavat hyvin sitä, kuinka tapahtumien ajallis-sisällölliset rajat voivat olla sumeita. Molemmat esimerkit voidaan tulkita niin, että lauseiden kuvaama ostotilanne on jo jollain tasolla käynnissä, sillä puhujat pohtivat hankintaa ja vertailevat erilaisia malleja. *Ostaminen* hahmottuu toisin sanoen monisisältöisenä ja monivaiheisena prosessina: pelkän ostohetken sijaan ostamiseen voi ajatella kuuluvan tuotteiden tarkastelua verkkokaupassa tai myymälässä ja niiden vertailua keskustelupalstalla (ks. myös Niva 2021b). Riippuen siis siitä, millainen (tai millaista tapahtumista kuvaava) verbi *olla tekemässä* -rakenteessa esiintyy, parhaillaan tapahtuminen ja myöhemmin tapahtuminen voivat limittyä. Osittain alkamisen valossa progressiivista aspektia ilmaisevan rakenteen käyttö intention tai tulevan tilanteen ilmaisemisessa onkin tavallaan hyvin perusteltavissa. Myös esimerkin (5) *muuttaa*-verbi sopii ajatukseen monisisältöisyydestä, sillä muuttamiseen liittyy erilaista suunnittelua ja valmistelua. Kaikkia tapauksia verbin merkityksen monisisältöisyys ei kuitenkaan selitä. Palaan tähän luvussa 5.

Pitää tehdä -rakenteen temporaalisuus muistuttaa kiinnostavasti *olla tekemässä* -rakenteen ilmaisemaa temporaalisuutta. Tilanne voi olla käynnissä puhehetkellä, mutta puhuja voi myös ennakoida myöhempää tapahtumaa:

(7) **Minun pitää** ostaa uusi puhelin.

Modaaliverbien täydennyksenä oleva infinitiivi voi ilmaista vielä toteutumaton tapahtumaa, johon haluaminen tai velvollisuus kohdistuu ja jonka toteutumiseen puhuja oletettavasti pyrkii (vrt. Laitinen 1992: 178). Tapahtuminen voi olla käynnissä myös parhaillaan, jolloin ilmaisu toimii esimerkiksi perusteluna toiminnalle (Karttunen 2018: 213). Rakenteen modaaliverbi ja rakenteen ilmaisema modaalisuus aiheuttavat kuitenkin sen, että vaikka infinitiivin ilmaisema tapahtuminen ymmärrettäisiin myöhemmin koittavaksi,¹¹ tapahtumaan liittyvä (sisäinen tai ulkoinen) velvoite on läsnä jo puhehetkellä. Tässä mielessä *pitää tehdä* muistuttaa *olla tekemässä* -rakennetta, sillä molemmissa on kyse tilanteiden rajojen häilyvyydestä sekä siitä, mitä rakenne enemmän ilmaisee: tapahtuman ajallista sijaintia tulevaisuudessa vai jotakin muuta, kuten modaalisuutta ja vuorovaikutukseen kytkeytyviä merkityksiä (ks. lisää myös § 3.2 ja 4).

¹¹ Transitiiviverbien kohdalla *pitää tehdä* -rakenteen saaman objektin sija voi myös vaikuttaa ilmaisun temporaaliseen tulkintaan. Esimerkissä (7) partitiiviobjekti tuntuisi kuitenkin oudolta.

Tulla tekemään on tässä tarkasteltavista rakenteista yksiselitteisimmin tulevan ajan ilmaisin, mikäli rakenteen tunnistaa kiteytyneeksi futuurirakenteeksi:

(8) **Tulen ostamaan** uuden puhelimen.

Tulla tekemään -rakenne on kaksiselitteinen siten, että sen voi tulkita myös siirtymisen ilmauksena eli konkreettisenä liikkeenä kohti infinitiivin ilmaisevaa tekemisen paikkaa (Kangasmaa-Minn 1980: 295; Tommola 1992). Kontekstilla on jälleen keskeinen osuus tulkinnassa. Esimerkin (8) voi periaatteessa tulkita joko ennakoinniksi tai ilmoitukseksi saapua tiettyyn sijaintiin.¹² Siirtymistä ilmaisevassa merkitystulkinnassa ilmaus on tapahtuma-ajaltaan avoin muiden yksinäisverbillisten ilmaisujen tavoin, jos mukana ei ole ajankohtaa ilmaisevaa elementtiä.

3.1.2 Absoluuttinen ja relatiivinen futuurisuus

Absoluuttisessa futuurisuudessa tuleva aika suhteutuu puhehetkeen, relatiivisessa futuurisuudessa muuhun viittaushetkeen kuin puhehetkeen. Tällainen suhteutuskohta voi olla tapahtuma tai ajankohta, joka sijaitsee menneisytydessä tai tulevaisuudessa tai jonka sijainti aikasuoralla on spesifioimaton. Olennaista on kahden ajallisen sijainnin suhteutuminen toisiinsa (Ikola 1949: 49–53; Larjavaara 1990: 229).

Kaksiosainen verbirakenne pystyy kytkemään tapahtuman kahteen eri ajanhetkeen: konstruktion alkuosa (*olla, tulla, pitää*) eli finiittiverbi taipuu tempuksissa ja ilmaisee viittaushetken, kun taas konstruktion jälkimmäinen osa, infinitiiviosa, predikoi tulevaisuuteen sijoittuvan tapahtumisen (Wiik 1976: 148; Kangasmaa-Minn 1980: 299). Esimerkeissä (9) ja (10) *olla tekemässä* ilmaisee tulevaa menneessä.¹³

(9) kun he sitten olisivat halunneet erota tai erosivat, he **olivat jäämässä** tai jäivät hyvin yksin. [Suomi24]

¹² Partitiiviobjektillinen *Tulen ostamaan uutta puhelinta* voisi kuitenkin saada vain lokaalisen tulkinnan. Partitiiviobjektin mahdollisuus *tulla tekemään* -futuuirakenteen yhteydessä on tapauskohtaista (vrt. *Tulen lukemaan uutta kirjaa*).

¹³ Tutkimusaineistossa *olla tekemässä* ei esiinny käytössä, jossa se ilmaisisi tulevaa aikaa suhteutettuna tulevaisuudessa sijaitsevaan viittaushetkeen ("tuleva tulevassa"), mutta periaatteessa merkityskäyttö on perifrastisille rakenteille mahdollinen sopivien elementtien avulla.

- (10) ja aloin pakkaamaan tavaroita kun Jukka **oli muuttamassa** pois aamulla. [Suomi24]

Esimerkissä (9) samassa virkkeessä oleva *olisivat halunneet erota* tuo ilmi, että kyse on tilanteesta, jossa eroaminen ei ole vielä toteutunut. *Olivat jäämässä yksin* ilmaisee siis eron jälkeisen tilanteen ennakointia. Esimerkissä (10) puolestaan on kyse aikeen ilmaisusta. *Olla tekemässä* -rakenne näyttää siis sopivan relatiivisen futuurisuuden ilmaisuun sekä ei-agenttiivisen että agenttiivisen toiminnan (ts. sekä ennakkoinnin että intention) tapauksessa.

Pitää tehdä -rakenne sovellettuna samoihin lauseisiin saa erilaisia modaalis-futuurisia merkityssävyjä (ts. lisämerkityksiä) tapauksesta riippuen. Esimerkissä (11a) tulkinta on selvemmin deonttinen (ja lisäksi kontekstissa myös erikoinen), esimerkissä (11b) rakenne voidaan tulkita myös aikeen ilmaukseksi:

- (11) a. kun he sitten olisivat halunneet erota tai erosivat, heidän **piti jäädä** tai jäivät hyvin yksin.
 b. ja aloin pakkaamaan tavaroita kun Jukan **piti muuttaa** pois aamulla.

Tulla tekemään -rakenne ilmaisee tulevaa menneessä usein ”jälkiviisaasta” näkökulmasta (ISK 2004 § 1548),¹⁴ ja on siksi esimerkin (12a) kontekstissa outo: ilmaisusta on kadonnut alkuperäisen lauseen jo menneessä tilanteessa läsnä olleen ennakkoinnin elementti. Myös esimerkissä (12b) *tuli muuttamaan* on nähdäkseni epäluonteva nimenomaan jälkiviisauden merkityksen vuoksi. Nykyhetken tieto asioiden kulusta ei voi toimia perusteluna menneelle toiminnalle:

- (12) a. kun he sitten olisivat halunneet erota tai erosivat, he **tulivat jäämään** tai jäivät hyvin yksin.
 b. ja aloin pakkaamaan tavaroita kun Jukka **tuli muuttamaan** pois aamulla.

Yksinäisverbin preesensmuoto ei voi toimia kuten perifrastiset rakenteet: esimerkin (13a) ilmaus on epälooginen, ja esimerkki (13b) saa tulkinnan, jossa pakkaaminen on alkanut puhehetkeen nähden menneessä, mutta muuttaminen on yhä absoluuttisessa tulevaisuudessa.

¹⁴ Myöhempiä tapahtumaa ei siis ennakoida viittaushetkellä, vaan tapahtuma tunnetaan vasta jälkeensä.

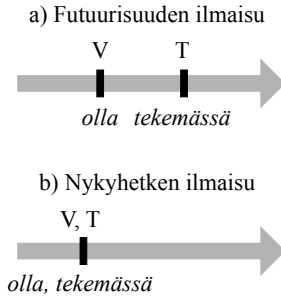
- (13) a. kun he sitten olisivat halunneet erota tai erosivat, he **jäävät** tai jäivät hyvin yksin.
 b. ja aloin pakkaamaan tavaroita kun Jukka **muuttaa** pois aamulla.

Olla tekemässä -rakenne ei silti ole aina sopiva vaihtoehto relatiivisen(kaan) futuurisuuden ilmaisuun. Esimerkin (14) yksiselitteinen *tuli katoamaan* ei aivan yhtä hyvin toimi *olla tekemässä* -rakenteella ilmaistuna (15):

- (14) Suomi **tuli katoamaan** länsieurooppalaisista kartoista yli sadaksi vuodeksi (ISK 2004 § 1548)
 (15) Suomi **oli katoamassa** länsieurooppalaisista kartoista yli sadaksi vuodeksi.

Esimerkissä (14) viittaushetki on menneessä, johon suhteutettuna katoaminen on tulevaisuudessa. Katoamista tarkastellaan jälkiviisaasta näkökulmasta. Esimerkin varianttina *olla katoamassa* (15) voi ehkä luontevimmin saada tulkinnan viittaushetkellä parhaillaan käynnissä olevana prosessina, jonka lopputulema on viittaushetkeen nähden myöhemmin tulevaisuudessa. Subjektitarkoitteen (epä)agentiivisuus ohjaa osaltaan ilmauksen tulkintaa, sillä subjektitarkoitteen ollessa inhimillinen toimija ilmaus voitaisiin tulkita tarkoitukselliseksi katoamisena, jonka vaikkapa Jukka aikoi toteuttaa: *Jukka oli katoamassa maisemista yli vuodeksi*. Kuten *olla tekemässä* -rakenteen käytössä varsin usein, relatiivisen futuurisuuden ilmaisuissa tulkintamahdollisuudet riippuvat usein verbin ja muiden elementtien sekä koko ilmaisun semantiikasta. Sama pätee pitkälti myös *pitää tehdä*- ja *tulla tekemään* -rakenteisiin.

Olla tekemässä -rakenteen käyttöön silloin, kun rakenne ilmaisee tulevaa menneessä, liittyy usein tilanne, jossa aiottu tai ennakoitu tapahtuminen kumoutuu seuraavassa ”juonenkäänteessä”: *Kreps oli jo hyväksymässä tarjouksen, kunnes Kärpät iski pöytään reilu 300k€ ja Kreps valitsi Kärpät* [Suomi24]. Käyttö muistuttaa propinkvatiivista tapahtumaisillaan oloa (”oli hyväksymäisillään”). Kyseessä lienee kuitenkin kontekstista motivoituva merkitys eikä menneen ajan *olla tekemässä* -rakenteen vakiintunut piirre samalla tapaa kuin varsinaisen propinkvatiivirakenteen tapauksessa (ks. Määmies 1997). Edellä esiintyneissä esimerkeissä (9), (10) ja (15) implikaatiota aikeen tai oletuksen kumoamisesta ei luontevasti synny, mutta tällaisen luennan mahdollisuutta ei voine kuitenkaan sulkea kokonaan pois.

Kuvio 2. Futuurisuuden (a) sekä nykyhetken ilmaisu (b) sen kannalta, miten viittaushetki ja tapahtumisen hetki sekä *olla*-verbi ja infinitiivi suhteutuvat toisiinsa nähden (V = viittaushetki, T = tapahtumisen hetki)

Perifrastisten rakenteiden käyttö relatiivisen futuurisuuden ilmaisuissa selittyy pitkälti rakenteen tuomien mahdollisuuksien kautta. Yksinäisverbi voi esiintyä relatiivista futuurisuutta ilmaisevissa lauseissa vain silloin, kun lauseyhteydessä olevat elementit ovat sopivia: *Lapsena haaveilin, että aikuisena syön joka päivä Fazerin sinistä suklaata* (ISK 2004 § 1549). Yksinäisverbin preesensmuoto ei voi kuitenkaan ilmaista relatiivista futuurisuutta sellaisenaan, samalla tavalla kuin perifrastiset rakenteet.

Varsinkin *olla tekemässä*- ja *pitää tehdä* -rakenteet voidaan futuurisessa merkityksessä analysoida niin, että tietty asennoituminen ja oleminen intention tai ennakkoinnin tilassa ovat viittaushetkellä toteutuvia, vaikka varsinainen tekeminen tai tapahtuminen sijoittuu myöhempään aikaan (myös Laitinen 1992: 178, ks. myös 140–141). Finiittiverbit *olla* ja *pitää* siis ilmaisevat hetkeä, jolloin vallitsee intention tai ennakkoinnin tila. Merkitykseltään statiiviset verbit soveltuvatkin hyvin tällaisen ”olotilan” ilmaisuun, ja *olla tekemässä* -rakenteen tapauksessa inessiivisija vielä tukee statiivista olotilan ilmaisun kaltaisuutta (inessiivisijaisesta olotilarakenteesta Onikki-Rantajääskö 2001: esim. 46–48).¹⁵ Perifrastisten rakenteiden infiniittinen osa taas ilmaisee aikomisen tai ennakkoinnin kohteena olevan toiminnan tai tapahtumisen sisällön. Samaan tapaan käyttäytyvät modaaliverbejä muistuttavat *aikoa*- ja

¹⁵ Futuurisuutta ilmaisevien rakenteiden rinnastaminen olotilaa ilmaiseviin rakenteisiin on kuitenkin sikäli ristiriitaista, että aikeen tms. tilassa olemisen korostuminen tarkoittaa samalla temporaalisen sijainnin osoittamisen funktion taka-alaisuutta.

haluta-verbit (ISK 2004 § 1579). Niiden infinitiivitäydennys ilmaisee toimintaa, jonka subjektin tarkoite aikoo tai haluaa (välittömässä lähitulevaisuudessa tai tulevaisuudessa yleisemmin) toteuttaa. Sen sijaan nykyhetken aikaista tapahtumista ilmaistessaan perifrastisen rakenteen molemmat osat pätevät viittaushetkellä. Havainnollistan tätä kuviolla 2, johon olen sijoittanut *olla tekemässä* -rakenteen.

Myös *tulla tekemään* -rakenteen voi periaatteessa hahmottaa niin, että *tulla* ilmaisee nykyhetken ja tulevaisuuden välille rakentuvaa ”ajallista polkua”: ajallisesti myöhempää tekemistä ikään kuin lähestytään parhaillaan. Etenevää liikettä kuvaavan rakenteen abstraktistuminen ei-liikettä kuvaavaksi, futuuriseksi rakenteeksi on tunnettu kehityskulku useissa kielissä (Bybee ym. 1994: 266–271; Dahl 2000: 319; Heine & Kuteva 2002).

3.1.3 Etäisyys viittaushetkestä

Olla tekemässä -rakenteen käyttöön intentioiden ja ennakkoinnin ilmauksissa liittyy usein lähitulevaisuuden implikaatio.¹⁶ Tulkinta lähitulevaisuudessa tapahtumisesta syntyy kahdesta syystä. Ensinnäkin aiheet ja suunnitelmat kohdistuvat pikemminkin (suhteelliseen) lähitulevaisuuteen kaukaisemman tulevaisuuden sijaan, jonka olosuhteet eivät vielä ole samalla tavalla ennakoitavissa. Lähitulevaisuuden merkityselementti ei siis välttämättä ole varsinaisesti osa futuurisuutta ilmaisevan rakenteen merkitystä, vaan rakenne vain ehkä usein esiintyy yhteydessä, jossa aie tai ennakkointi liittyy suhteellisen lähellä puhehetkeä olevaan toimintaan tai tapahtumaan (Dahl 2000: 309–313). Edellä käsitellyt *ostaa*-verbilliset esimerkit havainnollistavat tätä hyvin: tuntuu luontevalta, että puhelimen ostamisen suunnittelu johtaa puhelimen ostoon pikemminkin lähitulevaisuudessa kuin vuosien kuluttua.

Toiseksi lähitulevaisuuden tulkinta todennäköisesti kytkeytyy progressiivirakenteellisuuteen ja osittain alkamisen mahdollisuuteen: jos toiminta tai tapahtuma mielletään jo jollakin tasolla käynnissä olevaksi, tapahtuman voi olettaa myös olevan verraten lähellä puhehetkeä. *Olla tekemässä* -rakennetta käytetäänkin uutisoinnissa, kun on kyse jo tehdyistä suunnitelmista ja käynnissä olevista prosesseista sekä niiden seurauksista ja lopputuloksista (Eerikäinen 2009: 63). Esimerkissä (16) tapahtuman voidaan olettaa olevan

¹⁶ Joidenkin kielten futuurirakenteiden merkitys voi käsittää myös tiedon tulevan tapahtuman etäisyydestä puhehetkeen nähden, ks. Comrie (1985: 83–101) ja Botne (2012). Myös esimerkiksi Bybee ym. (1994) erottavat omaksi kategoriakseen välitöntä futuurisuutta (*immediate future*) ilmaisevat rakenteet.

verrattain lähellä puhehetkeä sikäli, että maailmantiedon perusteella voidaan olettaa tekeillä olevan diagnoosijärjestelmän uudistuksen toteutuvan suhteellisen pian:

- (16) Psykiatristen sairauksien diagnoosijärjestelmä ICD10 **on uudistumassa**. [Suomi24]

Periaatteessa aie tai ennakointi voi siis kuitenkin kattaa koko määrittelemättömän tulevaisuuden alan:

- (17) Ei niin, että **olisin** enää missään vaiheessa **palaamassa** Suomeen asumaan, koska olen todella tyytyväinen nykyiseen asumiseeni ja elämiseeni. [Suomi24]

Toisaalta toistuva käyttö tietyissä kontekstissa voi sekä heijastaa että vahvistaa rakenteeseen kytkeytyvää lähitulevaisuuden merkitystä (esim. Heine ym. 1991: 70–72; Hopper & Traugott 2003: 78–84; Bybee 2010: 171–173, 193; Traugott & Trousdale 2013: 198–199; Goldberg 2019: 72–73). Tällainen konteksti *olla tekemässä* -rakenteen yhteydessä voisi olla juuri uutisotsikot.

Kysymys tulevan tapahtuman etäisyydestä viittaushetkeen nähden on kiinnostava lähinnä *olla tekemässä* -rakenteen yhteydessä. *Tulla tekemään* ja *pittää tehdä* -rakenteissa ei ole progressiivisen aspektin kautta rakentuvaa tietyn ajallisen etäisyyden implikaatiota, mutta edellä mainituista syistä ne saavat lähifutuurisuuden merkityksen kontekstissaan eli silloin, kun ne ilmaisevat aietta tai ennakoitua tapahtumaa:

- (18) Kikka on ollut ihmeissään saamistaan ruusuista ja lahjoista. Hän **tulee ikävöimään** yleisöään, joka on antanut voimaa vaikeinakin hetkinä. (ISK 2004 § 1546)
- (19) joo. se om pieni joo. **minum pittää käyvväk kahttoov** varastom puolelta tämä koko. (Karttunen 2018: 81)

Esimerkissä (18) on luontevaa tulkita ikävöinnin tapahtuvan lähitulevaisuudessa, vaikkei ikävöinnin jatkuminen myös kauempana tulevaisuudessa ole sinänsä pois suljettua. Esimerkissä (19) voidaan kenkäkauppa-asioinnin kontekstista ymmärtää, että puhuja aikoo käydä varastossa aivan pian. Vastaavalla tavalla konteksti ja asiayhteys mahdollistavat tulkinnan, jonka mukaan tapahtuma sijoittuu kauemmas tulevaisuuteen. Yksinäisverbin preesensmuoto ei painota intentiota tai puhujalähtöistä ennakoitua, eikä

tulevan tapahtuman ajallisen etäisyyden osoittaminen kuulu sen merkitykseen muutoinkaan. Toisaalta yksinäisverbin preesensmuoto voi olla perifrastisia rakenteita luontevampi keino ilmaista tapahtumia, jotka ovat verraten lähellä puhehetkeä: *kohta sataa ~ ? tulee satamaan* (esimerkki Tommolan 1992; ks. myös Ikola 1949: 119–120). Edellä sanottu pätee kuitenkin myös yksinäisverbiin: kontekstuaaliset vihjeet ohjaavat tulkintaa siitä, mikä on aiotun tai ennakkoidun tapahtuman ajallinen etäisyys viittaushetkeen nähden.

3.2 Modaalisuus

Tulevaisuus eroaa käsitteellisellä tasolla nykyhetkestä ja menneisyydestä oleellisesti siinä, että tulevaisuus on vielä tapahtumaton ja tuntematon. Tulevaisuuteen suuntautuu kuitenkin aikeita ja suunnitelmia, ja tulevaisuuden tapahtumia voidaan erilaisin perustein ennakkoida. Tulevaisuuden ilmaisu limittyikin semanttisesti modaalisuuteen: esimerkiksi velvollisuuden, tahdon, toiveiden, (epä)varmuuden ja ehdollisuuden ilmaisut kurottavat vielä tapahtumattomiin asioihin, ja vastaavasti tulevaisuuden ilmaisuihin voi sisältyä modaalisia implikaatioita. Myös intentio voidaan laskea modaalisuuden piiriin (esim. ISK 2004 § 1551). Tahtominen, arvioiminen, aikominen ynnä muut modaalisuuden alaan kuuluvat ilmiöt puolestaan liittyvät ihmisen kokemusmaailmaan ja toimintaan, mitä kautta myös elollisuus ja agenttiivisuus ovat keskeisiä tarkastelun kohteita futuurisuuden ilmaisussa. (Ikola 1949: 123; Fleischman 1982: 20–31; Comrie 1985: 43–44; Dahl 1985: 103–107; Langacker 1991: 240–249; Bybee ym. 1994: 280; Hewson 2012: 528–530.)

Yksinäisverbin preesensmuoto eroaa perifrastisista rakenteista *olla tekemässä, tulla tekemään ja pitää tehdä* siinä, että se ei ole varsinaisesti kehittynyt futuurisuuden ilmaisukeinoksi, vaan on inherentisti menemättömän ajan ilmaisukeino – sekä nykyhetken että tulevan. Yksinäisverbin preesensmuoto on futuurisuuden ilmaisukeinona tunnusmerkitön tai neutraali suhteessa kolmeen muuhun mainittuun rakenteeseen – se ilmaisee temporaalisuutta ilman modaalisia oheismerkityksiä. Niin ikään elollisuus ja agenttiivisuus eivät liene (lainkaan olleet) yksinäisverbin futuuriseen käyttöön vaikuttavia merkitystekijöitä.

Tulla tekemään -rakenteen käyttöön liittyy usein varmuuden elementti ja toisinaan ennustava sävy (Markkanen 1979: 168–169; Tommola 1992; ISK 2004 § 1546):

- (20) **Tulet asumaan** Englannissa enää vain kaksi vuotta, loppuelämäsi **tulet viettämään** Suomessa. (ISK 2004 § 1546)

Intention ilmaisun elementtiä ei voi sulkea rakenteen käytöstä pois, mutta ennakoivuus vaikuttaa olevan ilmaisussa keskeisempi. Saattaakin olla, että rakennetta käytetään tästä syystä enemmän muiden kuin ensimmäisen persoonan yhteydessä (rakenteen kehityksestä ja motivaatiosta ks. Ikola 1949: 231–241; Saukkonen 1965: 150–152; vrt. myös Hilpert 2008 *komma till att V* -rakenteesta).

Pitää tehdä on modaalisilta lähtökohdiltaan nelikosta selvin. Nesessiivirakenteena *pitää tehdä* ilmaisee deonttisuutta ja dynaamisuutta. *Deonttisella modaalisuudella* tarkoitetaan esimerkiksi puhujan tahtoa ilmaisevaa lupaa tai velvollisuutta, ja *dynaamisella modaalisuudella* puolestaan tarkoitetaan fyysistä mahdollisuutta ja kykyä tai toiminnan välttämättömyyttä ja pakkoa (ISK 2004 § 1544). Rakenteen käyttö puhujan tulevaan toimintaan viittaavissa ilmaisuissa sisältää jälkiä deonttisesta merkityksestä, mutta ehdottoman pakon ja välttämättömyyden sijaan rakenne voi ilmaista myös puhujan kannattavaksi ym. arvioimaa toimintaa ja intentiota toteuttaa toiminta (Laitinen 1992: 228; Karttunen 2018: 78–79) (21a). Muuhun kuin puhujaan itseensä kohdistuvana *pitää tehdä* saa helpommin deonttisia merkityspiirteitä (21b):

- (21) a. sittevarmaan paikam piälä näkköö. mitä, mitä sielä **pitää käywäk kahtoo** (Karttunen 2018: 79)
 b. Sinun **pitää tutkia** minkälaista elämää tähdillä on ja pistää kaikki tarkkaan muistiin. (Kangasniemi 1992: 99)

Olla tekemässä voi esiintyä sekä agenttiivisten (22) että epäagenttiivisten (23) ja elottomien (24) subjektien yhteydessä. Agenttiivisten subjektien yhteydessä se usein korostaa intentiota, kun taas muunlaisten subjektien yhteydessä se näyttää tuovan esiin puhujan oman suhtautumisen tulevaan tapahtumaan: puhuja tietää tai päättää asioiden olevan tietyllä tavalla. Esimerkissä (24) progressiivirakenne luo kuvan taustalla käynnissä olevasta tapahtumaketjusta yms., joka johtaa romahtamiseen, ja lisäksi ilmaisun voi tulkita viittaavan lähitulevaisuuden tapahtumaan (ks. § 3.1.3):

- (22) Mukavaa kuulla, että noinkin nuorena **olet muuttamassa** Kärkölään. [Suomi24]
 (23) ja hain siis I turkuun vaikken sinne **ole pääsemässä** joten??? [Suomi24]

- (24) Yhdysvalloilla on runsaasti poliittisia ongelmia ja Yhdysvaltain dollari **on romahtamassa** [Suomi24]

Olla tekemässä on siis episteemisesti väritynyt, mutta merkityssävyn suunta varmasta epävarmaan vaihtelee tai on tulkinnanvarainen. Tämä johtunee siitä, että esimerkiksi aikeeseen liittyy pyrkimys toteuttaa aie, mutta aie ei kuitenkaan vielä takaa, että jotakin todella tapahtuu. Intention korostuminen samalla siis alleviivaa sitä tosiasiaa, että asiat eivät välttämättä tapahdu aikeiden mukaisesti. Toisaalta käynnissä oloa ilmaisevan rakenteen valinta voi johtua puhujan asennoitumisesta tapahtumaan jo jollain tasolla alkaneena. Osittain alkaneisuus puolestaan saattaa aiheuttaa käsityksen siitä, että varsinainen tulevaisuuden tapahtuma on hyvin todennäköinen. Puhtaasti temporaalisen ilmauksen, joka esittää tulevan tapahtumisen varmana ja kyseenalaistamattomana, olisi kuitenkin taka-alaiistettava puhuja ja osoitettava ainoastaan ajallisia suhteita.

Siihen, että edellä olevissa esimerkeissä (22–24) esiintyy nimenomaan *olla tekemässä*, on siis hyvä syy: rakenne korostaa intentiota tai antaa ymmärtää tapahtumaketjun jo jollain tasolla alkaneen. Yksinäisverbin preesensmuodon sekä rakenteiden *tulla tekemään* ja *pitää tehdä* vaihtaminen samaisiin esimerkkeihin sen sijaan muuttaa ilmauksien (lisä)merkitystä. Yksinäisverbin preesens soveltuu ilmauksiin parhaiten, mutta sen käyttö ei ehkä samalla tavoin painota intentiota (25) tai puhujan omaa ennakkointia tulevasta tilanteesta (26). Myös osittain käynnissä olevan tapahtuman merkitys häviää (27), ja ilmauksessa on selvästi kyse tulevasta tapahtumasta:

- (25) Mukavaa kuulla, että noinkin nuorena **muutat** Kärkölään
 (26) ja hain siis 1 turkuun vaikka **en** sinne **pääse** joten???
 (27) Yhdysvaltain dollari **romahtaa**

Yksinäisverbin preesens ilmaisee siis ennen kaikkea tapahtuman ajallista sijaintia ja siten tavallaan myös tapahtuman väistämättömyyttä tai sen kyseenalaistamattomuutta. *Tulla tekemään* sopii vaihtoehdoksi *päästä-* ja *romahtaa-*verbillisille esimerkeille, joissa se korostaa ennakkointia ja varmuutta tulevan tapahtuman todennäköisyydestä (28–29). Sen sijaan *muuttaa-*verbilliseen esimerkkiin se ei käy, sillä puhujan käsitys muuttoaikasta on peräisin keskustelukumppanilta itseltään eikä tälle lausuttu ennustus (30):

- (28) Yhdysvalloilla on runsaasti poliittisia ongelmia ja Yhdysvaltain dollari **tulee romahtamaan**
- (29) ja hain siis 1 turkuun vaikken sinne **tule pääsemään** joten???
- (30) Mukavaa kuulla, että noinkin nuorena **tulet muuttamaan** Kärkölään.

Pitää tehdä ei ole puheena olevissa esimerkeissä mahdollinen futuurisuuden ilmaisun vaihtoehto, sillä kyse ei ole puhujan omasta toiminnasta. *Pitää tehdä* -rakenteellisina ilmaisut saavat deonttisen sävyn (*pitää romahtaa; ei pidä päästä; pitää muuttaa*). *Pitää tehdä* voi kuitenkin myös ilmaista intentioita nimenomaan puhujan oman, agenttiivisen toiminnan yhteydessä: *Ulla on yhteentoista asti kokouksessa että pittää miun soittaas sitten sen jälkkee* (Karttunen 2018: 81).

3.3 Käyttöala

Olla tekemässä -rakenteen esiintymät tutkimusaineistossani ovat peräisin Suomi24-internetsivustolta, jolla kielenkäyttö on vapaamuotoista eikä aina noudata standardikielen normeja. Eerikäisen pro gradu -tutkimus (2009: 63–77) osoittaa, että intentioita ja ennakointia ilmaiseva *olla tekemässä* esiintyy myös sanomalehtikielessä. Karttusen (2018: 82–83) puhutun kielen aineistoa käyttävässä tutkimuksessa on sen sijaan käynyt ilmi, että *olla tekemässä* esiintyy varsin harvakseltaan kaikkien futuurisuutta ilmaisevien rakenteiden joukossa. Yksinäisverbien presens on Karttusen aineistossa yleisin futuurisuuden ilmaisun keino (2018: 227). Koska Karttusen tutkimusaineistona oleva kielimateriaali edustaa Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteita ja nykypuhekieltä, herää myös kysymys, onko tutkimuksessani kuvatun kaltainen *olla tekemässä* -rakenteen käyttö kenties leimallista vain tietyille puhuma-alueelle, johon mainitut murrealueet eivät kuulu. Toisaalta aineistolähteenä olevan keskustelupalstan käyttö on mahdollista missä päin Suomea tahansa.

On mahdollista, että tutkimusaineistossani *olla tekemässä* -rakennetta käytetään futuurisuuden ilmaisukeinona sellaisella tavalla, joka on verrattain uusi. Näin voi päätellä Tiina Onikki-Rantajääskön (2005) tekemän progressiivirakenteen kehitystä koskevan tutkimuksen perusteella. Tutkimuksen aineistona oleva kielimateriaali on nykysuomea edeltävältä ajalta sekä murteista. Onikki-Rantajääskön tutkimuksessa ei noussut esille intention ilmaisun funktiota tai sellaisia partitiiviohjellisia tapauksia, joiden temporaalinen tulkinta on moniselitteinen. Myös Eerikäisen havainnot tukevat *olla tekemässä*

-rakenteen käytön mahdollista muutosta. Tutkimuskirjallisuudessa huomioida *olla tekemässä* -rakenteen käytöstä ennakointi-ilmauksissa sisältävät yleensä esimerkkejä, joissa esiintyy nimenomaan rajattuutta ilmentäviä aspektielementtejä (ks. kuitenkin Tommola 1992). Progressiivirakenteen esiintymistä totaaliobjektin yhteydessä on pidetty myös epäkieliopillisena (Hakulinen & Karlsson 1979: 183), mikä saattaisi viitata siihen, että ilmaisutyyppi ei ole aiemmin ollut kovin yleinen.

Tulla tekemään ei esiinny lainkaan Karttusen aineistossa (2018: 75). Seikka on kiinnostava, sillä tutkimuskirjallisuudessa ja myös kieliopeissa rakenne mainitaan usein esimerkkinä futuurirakenteesta. Rakenteen edustavuus saattaakin olla erilaista puhutussa ja kirjoitetussa kielessä ja kirjoitetun kielen erilaisissa tekstilajeissa (Kangasniemi 1992: 219; käytöstä murteissa Ikola 1949: 144–155; myös Kolehmainen 2007). On niin ikään kiinnostavaa, että Karttusen (2018: 78–79, 119) aineistossa yleiseksi osoittautuu verbirakenne *pitää tehdä*, sillä se on temporaalisuudeltaan häilyvärajainen *olla tekemässä* -rakenteen tapaan. Molemmissa on läsnä monitulkintaisuus: *olla tekemässä* -rakenne kantaa nykyhetken ja progressiivisuuden ilmaisun painolastia, *pitää tehdä* on vielä kiinteästi sidoksissa modaaliseen käyttöön. Karttunen (2018: 233) huomauttaakin, että rakenne ei hahmotu kielenkäyttäjille varsinaisena futuurisuuden ilmaisukeinona. On mahdollista, että myöskään *olla tekemässä* -rakennetta ei pyydetessä nimettäisi futuurirakenteeksi, sillä rakennetta käytetään ennen kaikkea samanaikaisuuden ilmaisemiseen (esim. Heinämäki 1995; Sulkala 1996; Tommola 2000; ISK 2004 § 1519; Onikki-Rantajääskö 2005).

4 *Olla tekemässä* -rakenteen futuurisuuden jäljillä

Olen edellä tarkastellut neljää eri futuurisuuden ilmaisukeinoa ja pohtinut niiden mahdollisuuksia esiintyä vaihtoehtoisina samoissa ilmaisuissa. Tar kasteluni fokuksessa on ollut *olla tekemässä*. Olen käsitellyt vain muutamaa esimerkki-ilmaisua, mutta jo niiden perusteella voidaan todeta, että *olla tekemässä*, yksinäisverbin preesens, *tulla tekemään* ja *pitää tehdä* eivät ole keskenään yksioikoisesti vaihdettavissa. Rakennepiirteet vaikuttavat siihen, ettei yksinäisverbin preesensmuoto voi ilmaista relatiivista futuurisuutta samalla tavoin kuin perifrastiset rakenteet. Lisäksi kaikilla neljällä futuurisuuden ilmaisukeinolla on omia merkityssävyjään, jotka tekevät niistä joihinkin konteksteihin sopivia, mutta jotka vastaavasti toisissa konteksteissa ovat

outoja tai eivät selvästi osoita tapahtumisen sijoittuvan tulevaan aikaan. Futuurisuuden ilmaisukeinot täydentävätkin toisiaan: ilmaisukeinojen moninaisuus näyttäytyy kielenkäyttäjän näkökulmasta funktionaaliselta, sillä vielä tapahtumattomista asioita puhumisella on erilaisia tahtomiseen, tiedontilaan ja kommunikoinnin tavoitteisiin liittyviä lähtökohtia. Erilaiset ilmaisukeinot konstruoivat tapahtumia eri tavoin (myös Dahl 2000: 315), kausaalisilta suhteiltaan erilaisina. Eri futuurisuuden ilmaisukeinoja käyttämällä voidaan saada aikaan erilaisia mielikuvia tapahtumisen syistä: jotakin tapahtuu tulevaisuudessa, koska niin aiotaan, koska jo käynnissä oleva kehitys johtaa siihen, koska täytyy tai koska ”niin vain on”.¹⁷

Seuraavaksi käsittelen lyhyesti sitä, voiko *olla tekemässä* -rakennetta kutsua futuuritempuksen ilmaisukeinoksi. Toiseksi viimeisessä aluvussa pohdin, millainen on *olla tekemässä* -rakenteen kehityskulku futuurisuuden ilmaisimeksi ja edelleen potentiaalisesti futuuritempuksen edustajaksi. Lopuksi tarkastelen sitä, millaiset *olla tekemässä* -rakenteelle läheiset rakenteet mahdollisesti motivoivat sen käyttöä intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisuissa.

4.1 Futuurisuuden vai futuuritempuksen ilmaisukeino?

Edellä esittämäni tarkastelun perusteella *olla tekemässä* -rakennetta voi tiivistäen luonnehtia ennen kaikkea sellaiseksi futuurisuuden ilmaisun vaihtoehdoksi, jonka avulla voidaan korostaa intention osuutta tai antaa ymmärtää tulevaan sijoittuvan tapahtumisen olevan jo jollakin tasolla käynnissä. Intention tai ennakkoinnin merkityksen mukana olo aiheuttaa sen, ettei rakenne ilmaise yhtä puhtaasti temporaalista futuurisuutta kuin yksinäisverbin preesensmuoto. Toisaalta *olla tekemässä* -rakenteen käytössä modaaliset merkityssävyt ovat usein vähemmän selkeästi erottuvia kuin nesessiivisyyttä kantavassa *pitää tehdä* -rakenteessa tai väistämättömyyden tulkintoja saavassa *tulla tekemään* -rakenteessa. Tämän vuoksi *olla tekemässä* -rakenne on toisinaan ainoa vaihtoehto, joka kolmesta perifrastisesta futuurisuuden ilmaisukeinosta kontekstiin soveltuu.

Entä voiko *olla tekemässä* -rakennetta kutsua futuuritempuksen ilmaisukeinoksi? Se riippuu siitä, millaiset kriteerit futuuritempuksen edustajalle asetetaan. Edellä luvussa 2 olen jo tuonut esille, että kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa esiintyy vaihtelevia näkemyksiä siitä, millainen ra-

¹⁷ Tällainen jäsentely ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi vaan ainoastaan havainnollistamaan erilaisia näkökulmia tulevaisuuden tapahtumiin. Ilmaisut eivät myöskään välttämättä edusta vain yhtä tällaista näkökulmaa. Esimerkiksi täytymisen elementi ei sulje pois intentiota.

kenne voidaan laskea varsinaisen futuuritempuksen edustajaksi. Perifraasiset rakenteet nähdään toisinaan problemaattisina muun muassa siksi, että ne voivat ilmaista ajallisten suhteiden lisäksi myös modaalisia merkityksiä. Hilpertin (2008: 17) mukaan futuuritempuksen merkitys on kieliopillinen muoto, joka sijoittaa tapahtuman puhehetken jälkeiseen aikaan. Futuurirakenteen ei välttämättä tarvitse kuulua tempusjärjestelmän muotojen kanssa samaan muotoparadigmaan (kuten taivutusmorfologiseen) tai olla käytöltään pakollinen. Näin on siksi, että kieliopin erilaiset osajärjestelmät ja paradigmat eivät muutenkaan ole aina muodon tai syntaktis-semanttisen käyttäytymisen suhteen sisäisesti johdonmukaisia (2008: 17). Hilpertin mukaan (2008: 10, 22) futuurirakenne saa myös olla monifunktionen ja toimia sekä temporaalisuuden että esimerkiksi modaalisuuden ilmaisukeinona. Tämä näkemys puolestaan pohjaa siihen konstruktiokieliopin näkemykseen, että konstruktion eri ikävaiheet jättävät jälkiä konstruktion käyttö- ja merkitysrepertoaariin (Bybee ym. 1994: 15–19; Traugott & Trousdale 2013: 227–229).

Olla tekemässä on kuitenkin osin ongelmallinen futuurisuuden ilmaisukeino. Syynä tähän ei ole niinkään modaalisuus, puhujan intentiot tai suhtautuminen tulevan tapahtuman todennäköisyyteen, vaan käyttö progressiivisuuden ilmaisimena. Progressiivirakenteen totunnainen muoto tekee *olla tekemässä* -rakenteesta aspektuaalis-temporaalisesti moniselitteisen ja siten toisinaan vaikeatulkintaisen. Kontekstista yleensä selviää, onko ensisijaisena tulkintana nykyhetkessä vai tulevaisuudessa tapahtuminen, mutta ilmaisun temporaalinen viittaussuhde voi myös olla epämääräinen ja pikemminkin kaksitulkintainen kuin vaihtoehtoinen jommankumman välillä. Toisaalta voi myös ajatella, että kyky toimia myös sellaisen tapahtumisen ilmaisimena, joka asettuu temporaaliselle skaalalle laajasti, ulottuen välittömästi puhehetkestä tulevaisuuteen asti, on osa rakenteen ilmaisuvoimaa. Nähdäkseni varsinaisen futuuritempuksen ilmaisukeinon kriteereihin täytyy kuitenkin kuulua riittävä yksiselitteisyys. Vaikka kieliopillisella elementillä voikin olla useampia funktioita (kuten lisäksi modaalisia funktioita), futuuritempuksen ilmaisukeino on kuitenkin käytännöllisempi, jos sen ilmaisemaa ajallista sijaintia ei voida tulkita usealla tavalla. *Olla tekemässä* -rakenne on temporaalisesti liian monitulkintainen ollakseen varsinaisen futuuritempuksen hyvä edustaja.

Olenaisena kriteerinä futuurirakenteelle pidän lisäksi riittävää konventionaalisuutta: kieliyhteisössä täytyy vallita tarpeeksi laaja konventio käyttää rakennetta tulevaisuuteen sijoittuvien tapahtumien ilmaisemisessa. Esimerkiksi Hilpertin tarkastelemat perifraasiset englannin, saksan ja ruotsin futuurisuuden ilmaisukeinot näyttävät kyseisissä kielissä verraten

konventionaalisina jo yksin korpusesiintymien määrän perusteella.¹⁸ Sen sijaan suomessa *olla tekemässä* -rakenteen futuurinen käyttötapa on ainakin vielä verraten maltillista. *Olla tekemässä* ei myöskään esiinny kieliopeissa futuurisuuden ilmaisukeinoksi esiteltynä yhtä yleisesti kuin *tulla tekemään* tai *olla tekevä* (ks. kuitenkin ISK 2004 § 1546).

4.2 Konstruktiomuutosten polulla

Olla tekemässä -rakenteen käytössä on useita sellaisia piirteitä, joiden vuoksi se on periaatteessa sopiva ehdokas niin sanotulle kieliopillistumispolulle, jollainen (tai jollaisia) futuuritempuksen ilmaisurakenteelle voidaan abstrahoida. Bybeen ym. (1994: 253–271) mukaan keskeisiä merkityskategorioita, joita heijastava leksikaalinen aines tyypillisesti toimii kielissä lähteenä futuurirakenteiden kieliopillistumispolulla, ovat muun muassa VELVOLLISUUS, VOLITIONAALISUUS ja LIIKE. Modaalisuutta tai liikettä ilmaiseva rakenne kehittyy edelleen INTENTION ilmaukseksi samalla kun alkuperäinen merkitys haalistuu. Futuurirakenteen kehitys kumpuaa siis elollisen, agenttiivisen subjektitarkoitteen sisältävistä ilmauksista, joissa intention elementti siirtyy vähitellen puhujan ominaisuudesta subjektitarkoitteen ominaisuudeksi. Intention ilmaisusta seuraava kieliopillistumisen etappi on ENNAKOINTI. Ennakointi, jossa on vielä jäljellä modaalisia tai intention merkityssävyjä, puolestaan eroaa pelkästään temporaalisuutta osoittavasta futuurirakenteesta. Tällaista kehityskulkua ilmentävät esimerkiksi englannin futuurirakenteet *shall V*, *will V* ja *be going to V*.¹⁹

Olla tekemässä -rakenne muistuttaa intentioiden ja ennakkoinnin polkua etenevää kieliopillistumiskehitystä sikäli, että se ilmaisee molempia merkityksiä. Intention ja ennakkoinnin elementit eivät kuitenkaan *olla tekemässä* -rakenteen kohdalla kytkeydy tiettyyn leksikaaliseen elementtiin. Lisäksi lähteenä rakenteen kehitykselle näyttäytyy progressiivisuus eli siis progressiivisuutta ilmaisevat aspektipiirteet. Bybeellä ym. (1994: 266–270) progressiivisuus on mukana kieliopillistumispolulla lähinnä liikkeen ilmaisun yhteydessä: kohti päämäärää etenevää, käynnissä olevaa liikettä kuvaavat

¹⁸ Hilpert (2008) tarkastelee mm. englannin *will*- ja *be going to* -futuureita, saksan *werden*-futuuria ja ruotsin *ska*- ja *komma att* -futuureita.

¹⁹ Dahl (2000) sekä Hilpert (2008, ruotsin *komma att V* -rakenteesta) ovat tosin osoittaneet, että liikemerkityksinen rakenne voi kehittyä futuurisuuden ilmaisimeksi kuitenkin jo ennen välivaihetta, jossa subjektitarkoite on agenttiivinen, aikova toimija. Ks. myös Niva (2021a).

rakenteet voivat kehittyä futuurisuuden ilmaisimiksi.²⁰ Kuitenkaan myöskään progressiivisuus ei *olla tekemässä* -rakenteen kohdalla edustu tiettyinä leksikaalisena aineksena (kuten tiettyinä liikeverbinä). Progressiivisuus on läsnä skemaattisena, *olla*-verbin ja MA-infinitiivin inessiivin yhdessä muodostamana rakenteena, jonka voi ajatella mielikuvaistavan käynnissä olon hahmon. Tässä mielessä *olla tekemässä* -rakenne muistuttaa niin sanottuja *aspektuaalinen futuuri* -tyyppiä edustavia rakenteita, joiden lähteenä on leksikaalista ainesta laajemmin aspektuaalisen merkityksen ilmaisu²¹ (Bybee ym. 1994: 275–278; Hilpert 2008: 185–186).

Olla tekemässä -rakenteen futuuristumisen tarkastelussa hyödyllisiä käsitteitä ovat kieliopillistumisen lisäksi konstruktiokieliopin käsitteet *konstruktio-muutos* sekä *konstruktioituminen* (Rostila 2004; Traugott & Trousdale 2013: 20–30; Traugott 2015). Konstruktiokieliopin mukaan kieliopillisen konstruktion, uuden muoto–merkitys-yksikön, muodostuminen (konstruktioituminen) on useiden pienempien konstruktio muutosten tulos. Konstruktio muutoksia puolestaan voivat olla joko rakenteen muodossa tai merkityksessä tapahtuvat muutokset. Konstruktio pohjaisesta näkökulmasta kieliopillistuminen voi lisäksi koskea paitsi leksikaalisia aineksia myös eriasteisesti skemaattisia rakenteita (Hilpert 2008: 17; Traugott & Trousdale 2013: 94, 147; Barðdal & Gildea 2015), mikä on edellä ollut esillä *olla tekemässä* -rakenteeseen liittyen. Konstruktiokieliopissa muutoksen tarkastelua ohjaavat siis lähtökohtaisesti konstruktiot, mutta samalla on huomattava, että konstruktio pohjainen näkemys kielestä on verraten laajalle levinnyt. Konstruktioiden osuutta pohditaan myös monissa sellaisissa kieliopillistumistakin käsittelevissä tutkimuksissa, joissa viitekehystenä ei ole varsinaisesti konstruktiokielioppi. Lisäksi konstruktiokieliopin ja kieliopillistumisteorian näkemykset kielenmuutoksesta ovat nykyään pitkälti limittäisiä.²² Konstruktiokieliopissa termi *kieliopillinen* on kuitenkin jossain mielessä ongelmallinen, sillä sen näkemyksen mukaan kielenkäyttäjyhteisön hyväksymä kieli ja sen käyttö ovat jo lähtökohtaisesti

²⁰ Käynnissä olevan liikkeen lisäksi rakenteeseen kuuluu tällöin myös sen ilmaisu, mitä toimintaa varten liikkeen päämääränä olevaan sijaintiin ollaan menossa: *they are going to Windsor to see the king* (Bybee 2010: 106). Olennaista on, että lokaalinen, nominaalinen täydennys voi jäädä ilmaisutyyppistä pois.

²¹ *Tulla tekemään* -rakennetta puolestaan voidaan nimittää *TULLA*-tyypin (*devenitive construction*) futuurirakenteeksi ja *pitää tehdä* -rakennetta *agenttikeskeiseksi* (*agent-oriented*) futuurirakenteeksi (Metslang 1996; Dahl 2000; Karttunen 2018: 233).

²² Kieliopillistumisesta ks. esim. Bernd Heinen, Ulrike Claudin ja Friedrike Hünemeyerin teos (1991) tai suomeksi Tapani Lehtisen ja Lea Laitisen (1997b) toimittama teos ja erityisesti sen johdantoartikkeli (1997a).

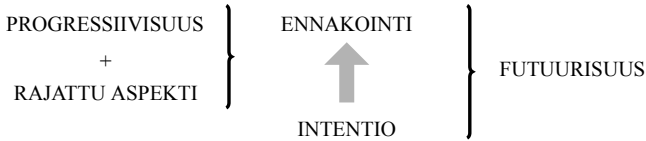
kieliopillista, mentaalisen kielijärjestelmän eli kieliopin mukaista (ks. myös § 2). Kieliopillisuuden ja kieliopillistumisen sijaan onkin mielekkäämpää puhua *olla tekemässä* -rakenteessa ilmenevistä muutoksista ja sen funktion muuttumisesta sekä toisaalta pohtia tempuskategorian edustajan kriteereitä, kuten olen edellä tehnyt.

Olla tekemässä -rakenteen muutoksen tarkastelussa konstruktio muutosten ja konstruktioitumisen käsitteet muodostavat näkökulman, joka ohjaa tarkastelemaan muuttuvaa rakennetta eri osatekijöiden ja niiden yhteispelin kannalta. Eri osatekijöillä tarkoitan konstruktion rakenteeseen, merkitykseen ja käyttöön liittyviä piirteitä, konstruktiota kokonaisuutena toimivana yksikkönä sekä konstruktion ja muun lauseen elementtien sekä kontekstin vuorovaikutusta.

Olla tekemässä -rakenteen futuristumiskehitykseen keskeisesti vaikuttava tekijä on rajattu aspekti. Rajattu aspekti ohjaa tulkintaa parhaillaan tapahtumisen lisäksi tai sijaan viittaushetkeä myöhempään hetkeen (ks. § 3.1.1). Rajattu aspekti voi *olla tekemässä* -rakenteen yhteydessä ilmetä yksin verbin leksikaalisessa aspektissa (31–32), laajemmin verbilausekkeessa (33–34) ja näistä keskeisesti verbin objektitäydennyksessä, tarkemmin totaaliobjektissa (34). Rajattu aspekti synnyttää propinkvatiivisia lauseita (31), viittaa prosessia kuvaavien verbien tapauksessa ja yleensäkin prosessin kuvausten yhteydessä käynnissä olevan prosessin päätepisteeseen (32–33) ja ilmaisee vielä tapahtumattomia, ennakoituja tapahtumia (34):

- (31) Köysi **on katkeamassa**. (Heinämäki 1995)
- (32) Dollari **on häviämässä** maailmanvalutta asemastaan. [Suomi24]
- (33) **Olen muuttumassa** katkeraksi enkä pidä siitä [Suomi24]
- (34) Nyt **olen saamassa** täysproteesin ja pikkaisen jännittää [...] [Suomi24]

Verbit *katketa* ja *hävitä* ovat leksikaaliselta aspektiltaan rajattuja, sillä niiden kuvaamaan tapahtumaan kuuluu inherentisti päätepiste. Esimerkissä (32) täydennys *maailmanvalutta asemastaan* lisää ilmaisun rajattuutta: häviämisen mukana menetetään tietty asema. Esimerkissä (33) translatiivitäydennys *katkeraksi* ilmaisee tilaa, johon muuttuminen johtaa. Totaaliobjekti *täysproteesin* (34) puolestaan viittaa (lause- ja kielenkäyttökontekstin ohella) siihen, että puheena oleva tilanne eli hammaslääkärikäynti on vasta edessäpäin.

Kuvio 3. *Olla tekemässä* -rakenteen kehityskulku futuurisuuden ilmaisukeinoksi

Kun futuurinen tulkinta syntyy rajatun aspektin kautta, rakenteen futuurinen käyttötapa ei tarvitse erikseen intention elementtiä (samalla tavoin kuin se ei tarvitse sitä myöskään yksinäisverbillisessä rakenteessa). Tätä voi *olla tekemässä* -rakenteen tapauksessa pitää futuuristumiskehityksen ensimmäisenä vaiheena. Toisessa vaiheessa rakenteen käyttöön tulee mukaan intention elementti: puhuja valitsee rakenteen ilmaistessaan omia tai toisten aikeita. Vaikka aikeita voi ilmaista myös muilla kielellisillä keinoilla (kuten esimerkiksi yksinäisverbin presensmuodolla tai *aikoa*-verbillä), *olla tekemässä* -rakenteen tuo aikeen ilmaisuun jotakin lisäarvoa. Lisäarvo voi olla yksinkertaisesti pidempi muoto, joka kiinnittää kuulijan huomion (Ikola 1949: 123), tai se voi liittyä rakenteen merkitykseen myös parhaillaan käynnissä olon ilmaisimena, joka ensin sopii parhaiten tietynlaisten, kuten monisältöisten ja monivaiheisten, temporaalisesti sumearajaisten tilanteiden ilmaisemiseen. Kolmantena vaiheena on varsinainen futuurisuuden ilmaisu ja futuuriempuksen ilmaisurakenteen muodostuminen, jolloin rakenne alkaa esiintyä yhä enenevässä määrin puhtaasti temporaalisuuden ilmaisimena. Tätä kehityskulkua kuvaan kuviolla 3.

Kuvio 3 muistuttaa Bybeen ym. (1994: 253–279) esittämiä futuurirakenteiden kieliopillistumispolkua, mutta aivan samanlainen se ei minkään niistä kanssa ole.²³ *Olla tekemässä* -rakennetta voisi luonnehtia aspektuaaliseksi futuuriksi, mutta progressiivisen rakenteen ja rajattujen aspektipiirteiden yhdistelmää ei esiinny Bybeen ym. luokittelussa. Lisäksi *olla tekemässä* -rakenteessa intention ja ennakoinnin ns. kehitysvaiheiden ilmeneminen on epätyyppillisessä järjestyksessä: ennakoinnin elementti syntyy aspektipiirtei-

²³ Myöskään Östen Dahlin (2000) futuurirakenteiden jäsentely ei sisällä tyyppiä, johon *olla tekemässä* hyvin sopisi, vaikka aspekti voikin olla vaikuttava osatekijä tietyissä futuurisuutta ilmaisevissa rakenteissa esimerkiksi venäjässä. Helle Metslang (1996) huomioi aspektin osuuden futuurisissa ilmaisissa suomalais-ugrialaisten kielten kontekstissa: perfektiiiset (rajattuutta ilmaisevat) ja semelfaktiivisuutta (momentaanisuutta, punktuaalisuutta eli kestoltaan hyvin vähäistä tapahtumaa) ilmaisevat elementit voivat synnyttää futuurisia tulkintoja. *Olla tekemässä* -rakenteen kaltaista tyyppiä Metslanginkaan esityksessä ei ole.

Taulukko 1. *Olla tekemässä* -rakenteelliset ilmaiset ja niiden funktiot futuuristumiskehityksen valossa

Vaihe	Tulkinta	Esimerkki
1.	progressiivisuus + rajattu aspekti ^a = ennakointi	<i>Dollari on häviämässä maailmanvalutta asemastaan</i> [Suomi24] <i>Nyt olen saamassa täysproteesin ja pikkaisen jännittää</i> [Suomi24]
2.	intentio	<i>Itekkii oon ostamas varmaan aprilia sx:n</i> [Suomi24] <i>Olen ostamassa uutta puhelinta (stockalta koskalahjakortti sinne)</i> [Suomi24] <i>Yritin kouluun en päässyt vai onko ehkä joku peruuttamassa, ja pääsen sittenkin?</i> [Suomi24]
3.	temporaalinen sijainti (→ futuuritempus)	<i>Sosiaalitoimisto ei auta, jos olet saamassa työttömyyskorvausta joskus ehkä kolmen kuukauden päästä</i> [Suomi24] <i>Kukaan ei ota puheeksi sitä, onko nämä tekoset loppumassa sekä paljastumassa julkisesti koskaan</i> [Suomi24]

^a Rajatulla aspektilla tarkoitan tässä aspektiltaan rajattuja verbilausekkeita. Koko lauseen tulkintaa aspektiltaan rajaamattomaksi tai rajatuksi voivat ohjata myös muut elementit. Aspektin kerroksellisuudesta ks. Nurminen (2015: esim. 275–279).

den avulla lähtökohtaisesti kaikkien subjektityyppien (myös epäagentiivisten) kohdalla, mistä syystä rakenteen käyttöä intentioiden ilmaisuissa ei ole syytä pitää ensisijaisena. Toisin kuin Bybee ym. esittävät, intention ilmaisu ei näytäkään olevan välttämätön vaihe kaikkien rakenteiden futuuristumiskehityksessä (Dahl 2000: 322; Hilpert 2008: 131).

Kuitenkaan *olla tekemässä* -rakenteen mahdollinen kehittyminen futuuritempuksen ilmaisukeinoksi ei näytä niinkään suoraviivaiselta polulta kuin keskenään risteäviltä reiteiltä ja mukaan lomittuvilta sivukujuilta. Eri vaiheet ovat myös keskenään limittäisiä: ilmaisuja, joiden saamat futuuriset implikaatiot eivät liity intention ilmaisuun (taulukko 1: vaihe 1), esiintyy edelleen, vaikka intention elementti alkaa yleistyä rakenteen käytössä (vaihe

2). Samanaikaisesti voi myös esiintyä ilmaisia, jotka sopivat ajallisen sijainnin ilmaisuun ilman progressiivisen tulkinnan mahdollisuutta ja jossa modaalinen merkitys on taka-alaisempi (vaihe 3). Osa ilmaisuista voi olla temporaalisesti ja aspektuaalis-temporaalisesti polyseemisiä, mikäli lause- tai kielenkäyttökonteksti ei selvennä tulkintaa.

Esimerkit, jotka olen valinnut edustamaan temporaalisen sijainnin ilmaisuja (vaihe 3), muistuttavat ensimmäisen vaiheen esimerkkejä sikäli, että niissä kaikissa subjektina on epäagentiivinen toimija, eivätkä ne jo yksistään siksi saa intentiotulkintaa. Konteksti ja ajan adverbiaalit *koskaan* ja *joskus kolmen kuukauden päästä* kuitenkin sulkevat pois parhaillaan tapahtumisen tulkinnan. Kummassakin tapauksessa on kyse temporaalisen sijainnin osoittavasta ilmaisusta. Alemmassa esimerkissä sivulauseen kysyvyys ja *koskaan*-adverbiaali myös luovat avoimen, ajankohdaltaan määrittelemättömän tulevan ajan tilan.²⁴ On kuitenkin huomioitava, että modaalisuuden voidaan nähdä yhä olevan esimerkeissä läsnä puhujan subjektiivisen, episteemisen asennoitumisen kautta. *Olla tekemässä* -rakenteen itsessään kantaa vielä sellaisia merkityssävyjä, joita neutraalilla yksinäisverbin preesensmuodolla ei ole. Se, milloin ilmaisun tulkinta on puhtaasti temporaalinen, on tapaus- ja osin myös tulkitsijakohtaista.

Intentiokäytön lisääntyessä rakenteeseen alkaa ilmestyä sellaisia piirteitä, jotka siltä on siihen asti puuttunut, kuten partitiiviobjektin käyttö totaaliobjektin sijaan. Tätä voi kutsua konstruktioimuutokseksi. Tällöin konstruktion käytössä esiintyy todellista polyseemisuutta: ilmaisut ”näyttävät” ilmaisevan viittaushetken aikaisuutta silloinkin, kun ne eivät sitä oikeastaan tulkintansa perusteella tee. Rajaamattomuutta ilmaisevien aspektielementtien (kuten partitiiviobjektin) sopivuus rakenteeseen on olennaista siksi, että mahdollisimman käyttökelpoinen futuurirakenne edellyttää, että sen avulla voidaan ilmaista myös rajaamattomia tilanteita ja monikollisen tarkoitteen epämääräisyyttä (*Olen hankkimassa deguja*, Suomi24) tai jaollisuutta. Rajaamattoman aspektin elementit esiintyvät *olla tekemässä* -rakenteessa ensin vain sopivassa syntaktis-semanttisessä yhteydessä ja kontekstissa, mutta voivat yleistyä

²⁴ Kuten luvussa 2 olen maininnut, perifrastiset futuurirakenteet eivät välttämättä esiinny alisteisissa lauseissa. Esimerkiksi englannin *will*-futuuri ei esiinny ehtolauseissa, toisin kuin *be going to* -futuuri: *If you go ~ *will go ~ are going to go out in the rain, you'll get wet* (Comrie 1985: 117–121). *Olla tekemässä* -rakenteen on mahdollinen myös joissakin alisteisissa lausetyypeissä (kuten taulukon 1 esimerkit vaiheessa 3), mutta tutkimuksessa en ole tarkastellut käytön rajoituksia erityisesti lauseiden alisteisuutta silmällä pitäen. Futuuristen ilmausten sijoittumista pää- ja sivulauseisiin ovat tarkastelleet ainakin Ikola (1949: 149–151, 182–184) ja Karttunen (2018: esim. 234).

tietyn erityiskäytön, ns. siirtymäryhmän (Onikki-Rantajääskö 2005: 190–192) tarjoaman mallin myötä ja levitä muihin, objektin käytön kannalta epäodotuksenmukaisiin tapauksiin. Tällainen objektinsijaan vaikuttava siirtymäryhmä voi olla monisisältöisyyttä ja monivaiheisuutta kuvaavat verbit, jotka kuvaavat tilanteisilta rajoiltaan häilyviä tilanteita (esimerkiksi *ostaa* ja *muuttaa*).

Myös kieltomuotoisuus ja siihen liittyvä partitiiviobjektillisuus saattavat edistää rajaamattomien aspektielementtien esiintymistä intentioiden ja ennakoinnin ilmauksissa. Kielto- ja kieltomuotoisten intention ja ennakoinnin ilmausten voi olettaa hyväksyvän helpommin sellaisia rajaamattomuutta ilmaisevia verbejä, jotka myöntömuotoisessa ennakoinnin ja intention ilmauksessa vaikuttaisivat epäluonteilta (*Ei mitään velkoja olla kuittaamassa*, Suomi24). Lisäksi moni verbi-ilmaus vaatii partitiiviobjektillisen täydennyksen jo luonnostaan (*Itse olen vaihtamassa alaa ~ *alan*), mikä osaltaan saattaa vahvistaa tulevaa tapahtumista ilmaisevan *olla tekemässä* -rakenteen esiintymistä partitiiviobjektillisena.

Tiivistäen voidaan todeta, että *olla tekemässä* -rakenteen käyttö ja tulkinta futuurisen merkityksen ilmaisimena progressiivisen aspektimerkityksen ilmaisemisen sijaan tai sen ohella on konstruktio- ja rakenteellinen muutos. Sitä, että partitiiviobjekti on mahdollinen myös tulevaan aikaan viittaavissa ilmaisuissa, voidaan pitää myös konstruktio- ja rakenteellisenä. Partitiiviobjekti esiintyy lähtökohtaisesti progressiivisissa ilmaisuissa, kun taas totaaliobjekti implikoi vielä koittamattomaa ajanhetkeä. Varsinaisesta ns. syntaktisen hahmotuksen reanalyysistä *olla tekemässä* -rakenteen futuurisessa käytössä ei kuitenkaan ole kyse.

Futuurirakenteeksi kehittymisen kannalta olennaista myös on, että intention ja ennakointia ilmaistessaan *olla tekemässä* kadottaa progressiivisen aspektin merkityksensä (Niva 2021b). Vaikka tulevaisuudessa tapahtuminen voidaan kuvata aspektiltaan progressiiviseksi – mihin *olla tekemässä* sopivien elementtien tuella pystyykin²⁵ – futuurirakenne ei voi olla sidottu ainoastaan progressiivisen aspektin (tai muunkaan spesifisen aspektimerkityksen) ilmaisuun, sillä se rajoittaisi rakenteen käyttömahdollisuuksia tilanteiden kuvaajana. Niin ikään polyseemisuus (tai ambiguiteetti) on ongelmallista:

²⁵ Tulevaan aikaan sijoittuvan tapahtumisen progressiivisuuteen näyttävät osaltaan vaikuttavan sekä viittaushetki, joka on itse tapahtuma-aikaa kapeampi, että viittaushetkeä ilmoittavan elementin sijoittuminen lauseen teemapaikalle: *Tasan 33 vuorokauden päästä olen varmaankin jonottamassa lentokoneeseen tai ehkä istun jo paikallani koneessa* (Niva 2015). Esimerkissä *tasan 33 vuorokauden päästä* hahmottaa puhehetken vertautuvan mutta tulevaan aikaan sijoittuvan hetken, joka on osa kyseistä hetkeä laajempaa jonottamistapahtumaa. Viittaushetken teemapaikkaisuus korostaa viittaushetken merkitystä tapahtumisen kanssa samanaikaisena. Toisaalta myös lokaatiotulkinta on mahdollinen.

tehokas futuurirakenne tuskin voi ilmaista kahta lähekkäistä ja tulkintaa vaikeuttavaa aspektuaalis-temporaalista funktiota: sekä samanaikaisuutta viittaushetken kanssa ja progressiivisuutta että viittaushetken jälkeisyyttä ja ei-progressiivisuutta. Aspektimerkityksen häviäminen on konstruktio muutos, joka tällä hetkellä näkyy häilyvyytenä futuurisesti käytetyn *olla tekemässä* -rakenteen tulkinnassa.

Samanaikaisesti on myös melko epätodennäköistä, että *olla tekemässä* menettäisi kokonaan progressiivisuuden ilmaisun funktionsa. *Olla tekemässä* esiintyy paitsi progressiivisuuden perifrastisena ilmaisurakenteena myös syntaktisesti monenlaisissa asemissa, joissa infinitiivi on aina temporaalisesti samaviitteinen finiittiverbin kanssa (ks. alaviite 3). Samaviitteisyys on siis MA-infinitiivin inessiiville ominainen piirre, joka on mahdollistanut *olla tekemässä* -rakenteen progressiivistumiskehityksen.

4.3 Muutospolulla verkostossa

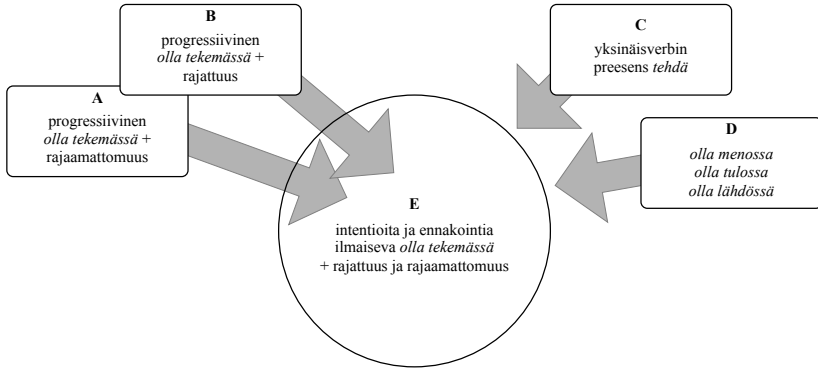
Konstruktioverkoston käsite (esim. Goldberg 2006: 227; Bybee 2010: 50–62; Traugott & Trousdale 2013: 8–11; Barðdal & Gildea 2015: 22; Diessel 2019) on tärkeä *olla tekemässä* -rakenteen futuuristumisen tarkastelussa. Konstruktiokieliopissa konstruktioiden ajatellaan liittyvän toisiinsa samankaltaisin piirtein. Vertikaalisesti konstruktioit liittyvät toisiinsa hierarkkisesti skemaattisuuden ja spesifisyyden välisellä jatkumolla, ja horisontaalisesti konstruktioit muistuttavat toisiaan muoto-, merkitys- tai käyttöön liittyviltä piirteiltään. Yhteisten piirteiden kautta konstruktioit muodostavat verkoston. Kielenkäyttäjän kannalta on kyse oikeastaan siitä, että tietyn konstruktion käyttö voi assosioitua muihin, joiltakin piirteiltään samankaltaisiin konstruktioihin.

Assosiativisuus toisiaan muistuttavien kielen (muoto)rakenteiden välillä (analogiasta ks. esim. Onikki-Rantajääskö 2001: mm. 34–38; Hopper & Traugott 2003: 63–69; Traugott & Trousdale 2013: 37–38; Hamunen & Leino 2019) on tunnettu kielenmuutoksen motivaattori. Konstruktiokieliopin näkemyksessä kielen yksiköt voivat verkottua keskenään myös semanttisten piirteiden tai käyttöön liittyvien piirteiden perusteella, vaikka niiden muotopiirteet olisivatkin verraten erilaiset (myös Diessel 2019: 199–200). Esimerkiksi samantyyppisessä semanttis-pragmaattisessa funktiossa voi toimia keskenään erilaisia rakenteita, ja yhteistä funktiota voi pitää rakenteita yhdistävinä piirteinä. Tällaisia ovat esimerkiksi perifrastiset futuurisuutta ilmaisevat rakenteet, joita olen edellä käsitellyt.

Tulla tekemään-, *pitää tehdä-* ja *olla tekemässä* -rakenteita yhdistää skemaattisemmalla tasolla myös rakenne, sillä ne koostuvat finiittimuotoisesta verbistä ja verbin infinitiivimuodosta, joka ilmaisee tulevan toiminnan tai tapahtumisen varsinaisen sisällön (skemaattisista yläkonstruktioista ks. esim. Goldberg 1995: 108–110; Hamunen & Leino 2019; myös Onikki-Rantajääskö 2001: 43–44). Kaikille kolmelle yhteinen skemaattinen rakenne voidaan merkitä esimerkiksi [FINIITTIVERBI_{viittaushetki} + INFINITIIVI_{tuleva hetki/tapahtumisen sisältö}].

Kielenmuutoksen kannalta verkostossa ja assosioituvuudessa olennaista on, että ajan kuluessa konstruktiot voivat vaikuttaa toinen toistensa piirteisiin (suomen infinitiivirakenteiden osalta ks. esim. Leino 2003: 314–316; Kotilainen 2005; ks. myös Kuparinen 2018). Toisin sanoen kielenkäyttäjät saattavat alkaa käyttää konstruktiota A sen vakiintuneista piirteistä poikkeavalla tavalla ottamalla mallia konstruktioista B. Mallin mukainen käyttö on luontevaa ensin tietyssä, rajatussa kontekstissa, mutta piirteet voivat vähitellen tulla hyväksytyiksi yhä useammassa konteksteissa ja lopulta vakiintua konstruktion piirteiksi (Bybee 2010: 107–110; Traugott & Trousdale 2013: 198–199; Goldberg 2019: 72–73). Edellä mainitut *olla tekemässä* -rakenteen käyttötyypit (siirtymäryhmät) ovat esimerkkejä spesifimmästä konstruktioista, jonka tarjoama malli voi levitä myös muihin *olla tekemässä* -rakenteen käyttöyhteyksiin.

Huomion arvoista on myös, että *olla tekemässä* -rakenteen käyttö intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisuissa vertautuu sille läheisen *olla menossa* -rakenteen käyttöön vastaavassa funktiossa. *Olla menossa* -rakenteella tarkoitetaan tässä rakennetta, joka sisältää *mennä-*, *tulla-* tai *lähteä-*verbillisen deverbaliimuodon infinitiivin sijaan. *Nyt olen menossa allergiakokeisiin* [Suomi24] voi tarkoittaa yhtä lailla parhaillaan tapahtuvaa liikettä ja matkantekoa kohti testipaikkaa kuin sitä, että allergiakokeet ovat vasta edessäpäin (Niva tulossa). Tutkimusaineistossani, joka kokonaisuudessaan koostuu sekä *olla tekemässä* -rakenteesta että myös *olla menossa* -rakenteista, *olla menossa* esiintyy tiheään (406 esiintymää 1447:stä) ja hyvin tyypillisesti intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisuissa. *Olla menossa* -rakenteen yleisyyteen intentioiden ja ennakkoinnin ilmaisuissa heijastuneen myös sen kantaverbien yleisyys (Saukkonen ym. 1979; Jussila ym. 1992) ja monikäyttöisyys. On mahdollista, että *olla menossa* -rakenteen aspektuaalis-temporaalisesti kaksinainen funktio vaikuttaa myös sen infinitiivilliseen sisärakenteeseen eli *olla tekemässä* -rakenteeseen. Kielenkäyttäjät toisin sanoen soveltavat *olla tekemässä* -rakenteen käyttöön *olla menossa* -rakenteella jo verrattain yleisiä piirteitä.

Kuvio 4. Intentionioita ja ennakointia ilmaiseva *olla tekemässä* -konstruktio ja sen mahdolliset mallikonstruktiot

Konstruktioverkoston käsitettä voi soveltaa myös muihin tekijöihin, jotka vaikuttavat *olla tekemässä* -rakenteen käyttöön intentionien ja ennakoinnin ilmaisuissa. Tätä varten voidaan ensin abstrahoida ”uudenlainen” intentionioita ja ennakointia ilmaiseva *olla tekemässä* -konstruktio, jota olen tässä artikkelissa käsitellyt (kuviossa 4 konstruktio E). Niin ikään voidaan hahmottaa kaksi progressiivisuutta ilmaisevaa *olla tekemässä* -konstruktiota, joista toinen on prototyypinen ja saa rajaamattomia aspektipiirteitä kuten partitiiviobjektin (A), ja toinen on vähemmän prototyypinen ja saa rajattuja aspektipiirteitä, kuten totaaliobjektin (B). Näistä jälkimmäinen saa futurisia implikaatioita ja sitä käytetään ennakoinnin ilmaisuissa.

Intentionioita ja ennakointia ilmaiseva *olla tekemässä* (E) poikkeaa piirteiltään progressiivisista *olla tekemässä* -konstruktioista A ja B, sillä sen funktio on ennen kaikkea ilmaista intentionioita ja ennakointia eikä (progressiivista) aspektia. Toisaalta se kuitenkin pohjautuu konstruktioihin A ja B ja sisältää molempien piirteitä: B tarjoaa sille luontevan mallin ennakoinnin ilmaisun funktiossa, ja A:n sisältämä käynnissä olon merkitys tuo intention ja ennakoinnin ilmaisuun mukaan jo osittain käynnissä olemisen merkityksen mahdollisuuden. Progressiivinen rakenne tuo ilmaisuun vakuuttavuutta näennäisellä käynnissä ololla eli ”kvasiproggressiivisuudellaan” tai muutoin sopii rajoiltaan häilyvien tapahtumien kuvaamiseen. Intentionioita ja ennakointia ilmaiseva E esiintyy mallia antavien ”perinteisten” A- ja B-konstruktioiden mukaan toisinaan totaaliobjektillisena, toisinaan partitiiviobjektillisena. A-

ja B-laatikoiden lomittaisuus sekä nuolten välitön yhteys E-ympyrään kuvaa näiden kolmen konstruktion läheistä yhteyttä ja osittaista limittäisyyttä. Myös yksinäisverbin preesensmuoto (C) antaa mallin kaksifunktioisuudesta sekä preesensin että futuurisuuden ilmaisimena. Yksinäisverbin temporaaliseen merkitykseen vaikuttavat hyvin samaan tapaan leksikaaliset aspektipiirteet, objektinsija sekä erilaiset lausekonteksti- ja kielenkäyttötilanteen piirteet. Näiden lisäksi E omaksuu intention ja ennakkoinnin funktion *olla menossa-*, *olla tulossa-* ja *olla lähdössä* -konstruktioilta (D). Konstruktioiden A, B, C, D ja E välille voidaan myös ajatella erilaisia spesifisempiä alakonstruktioita, joista erityisesti tietty osa toimii mallinantajana tai siirtymäryhminä, joissa intentio- ja ennakointikäyttöön liittyvät piirteet yleistyvät ensin. Kuviolla 4 pyrin siis esittämään synkronisen tilanteen, jossa intentioita ja ennakointia ilmaiseva *olla tekemässä* motivoituu lähikonstruktiostaan.

Se, mitä kuvioista ei käy ilmi, on konstruktioiden konkreettisissa toteutuksissa (konstrukteissa) ilmenevä monihahmotteisuus, joka kumpuaa kunkin lausuman ja kielenkäyttötilanteen elementeistä ja joka tekee konstruktioiden sijoittamisesta tiettyyn abstrahoituun konstruktion A, B tai E turhan yksinkertaistavaa. *Olla tekemässä* -rakenteen tapauksessa, kuten konstruktioiden varsin usein, konstruktioiden väliset rajat ovat skalaarisia, limittäisiä ja häilyviä.

5 Lopuksi

Tässä artikkelissa olen pyrkinyt luomaan kuvan siitä, millainen futuurisuuden ilmaisukeino *olla tekemässä* on, ja tarkastellut sitä, onko suomen kielen futuurisuuden ilmaisun kentällä olemassa sellainen funktionaalinen aukko, jota muut ilmaisukeinot eivät yksin täytä. Tarkastelemani rakenteet *tulla tekemään* ja *pitää tehdä* sekä yksinäisverbin preesensmuoto eroavat futuurisuuden ilmaisultaan toisistaan, ja voi sanoa, että *olla tekemässä* -rakenteen omaleimaisia piirteitä ovat korostunut intention merkitys sekä näennäisen käynnissä olon merkitys eli kvasiprogressiivisuus, joka häivyttää tapahtumisen rajoja ja jonka voi ajatella lisäävän vakuuttavuutta tulevan tapahtumisen todennäköisyyden suhteen. Toisaalta erityistä funktionaalista aukkoa ei välttämättä edes tarvita uuden kielenyksikön kehittymiseksi ja vakiintumiseksi. Konstruktiomuutoksissa ja uusien konstruktioiden muodostumisessa sopiva lähtökohta ja otolliset olosuhteet riittävät.

Varsinaiseksi futuuritempuksen ilmaisukeinoksi *olla tekemässä* -rakennetta ei voi kutsua jo yksistään siitä syystä, että sen käyttö muiden

funktioiden ilmaisimena on edelleen ensisijaista. Rakenteen moninainen funktiorepertoaari ei ole kuitenkaan varsinaisesti este futuuristumiselle. Tie ”puhtaan” temporaalisuuden ilmaisimeksi on pitkä, ja eri merkitysten ja käyttömahdollisuuksien rinnakkainen läsnäolo ja limittäisyys ovat osa vaihetta, joka voi kestää kauan. Yleensä myös sellaisten kielten perifrastiset futuurirakenteet, jotka ovat jo huomattavan pitkälle konventionaalistuneita, kantavat edelleen jälkiä aiemmista merkityksistään, kuten erilaisista modaalisuuden sävyistä ja intention elementistä. *Olla tekemässä* -rakenteen kohdalla tulevaisuus jää vielä nähtäväksi.

Tutkimuksessani olen keskittynyt lähinnä progressiivirakenteen käyttöön futuurisuuden ilmaisuihin, mutta kielentutkijoiden käytössä olevat aineistot mahdollistavat erilaisten futuurisuuden ilmaisukeinojen systemaattisen vertailun – myös tekstilajeittain. Karttunen (2018) osoittaa, että jo yksistään oman tulevan toiminnan suunnittelemiseen käytettävät keinot ovat moninaisia ja eroavat osin kieliopeissa ja tutkimuskirjallisuudessa tyypillisesti esitetyistä rakenteista. Futuurisuuden ilmaisukeinoja suomen kielessä on tarkasteltu kyselytutkimuksen avulla viimeksi noin kolme vuosikymmentä sitten (Tommola 1992), joten kielenkäyttäjien uusi konsultoiminen voisi osaltaan tuoda lisää tietoa siitä, miten futuurisuuden ilmaisun kenttä on mahdollisesti muuttunut tähän päivään tullessa. Tässä tutkimuksessa en ole myöskään käsitellyt sitä, voiko suomen progressiivirakenteen käyttö intentionien ja ennakoinnin ilmaisuihin saada vaikutteita myös muista kielistä, kuten englannista. Muutamassa vuosikymmenessä kielellinen ympäristömme on muuttunut tavalla, joka saattaa vaikuttaa siihen, miten aikeista ja tulevista tapahtumista puhutaan. Konstruktiokieliopin näkökulmasta tällainen kielikontaktin myötävaikutus tarkoittaa kiinnostavaa pohdintaa siitä, millä tavoin konstruktioverkosto ylittää kielten väliset rajat.

Viitteet

- Barðdal, Jóhanna & Gildea, Spike. 2015. Diachronic construction grammar: Epistemological context, basic assumptions and historical implications. Teoksessa Barðdal, Jóhanna & Smirnova, Elena & Sommerer, Lotte & Gildea, Spike (toim.), *Diachronic construction grammar*, 1–50. (Constructional Approaches to Language 18). Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/cal.18.01bar.
- Bertinetto, Pier Marco & Ebert, Karen & de Groot, Casper. 2000. The progressive in Europe. Teoksessa Dahl, Östen (toim.), *Tense and aspect in the languages of Europe*, 517–558. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110197099.4.517.

- Binnick, Robert. 1991. *Time and the verb: A guide to tense and aspect*. New York: Oxford University Press.
- Botne, Robert. 2012. Remoteness distinctions. Teoksessa Binnick, Robert (toim.), *The Oxford handbook of tense and aspect*, 536–562. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195381979.013.0018.
- Bybee, Joan. 2010. *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511750526.
- Bybee, Joan & Perkins, Revere & Pagliuca, William. 1991. Back to the future. Teoksessa Traugott, Elizabeth & Heine, Bernd (toim.), *Approaches to grammaticalization, vol. II: Types of grammatical markers*, 17–58. (Typological Studies in Language 19:2). Amsterdam: John Benjamins.
- 1994. *The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Comrie, Bernard. 1985. *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen. 1985. *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.
- 2000. The grammar of future time reference in European languages. Teoksessa Dahl, Östen (toim.), *Tense and aspect in the languages of Europe*, 309–328. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110197099.2.309.
- Dahl, Östen & Velupillai, Viveka. 2013a. Perfective/imperfective aspect. Teoksessa Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (<https://wals.info/chapter/65>). (Luettu 2020-12-02).
- 2013b. The future tense. Teoksessa Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (<https://wals.info/chapter/67>). (Luettu 2020-12-02).
- De Brabanter, Philippe & Kissine, Mikhail & Sharifzadeh, Saghie. 2014. Future tense vs. future time: An introduction. Teoksessa De Brabanter, Philippe & Kissine, Mikhail & Sharifzadeh, Saghie (toim.), *Future times, future tenses*, 1–25. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199679157.003.0001.
- Diessel, Holger. 2019. *The grammar network: How linguistic structure is shaped by language use*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781108671040.
- Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (toim.). 2013. *The world atlas of language structures*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (<http://wals.info/>). (Luettu 2020-12-02).
- Eerikäinen, Johanna. 2009. *Varhaisnykysuomen ja nykysuomen moni-ilmeinen progressiivirakenne kieliopillistumispolulla*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma).

- Fillmore, Charles. 1982. Frame semantics. Teoksessa Geeraerts, Dirk (toim.), *Cognitive linguistics: Basic readings*, 373–400. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Fillmore, Charles & Kay, Paul. 1995. *Construction grammar*. Stanford, CA: Center for the Study of Language & Information.
- Fleischman, Suzanne. 1982. *The future in thought and language: Diachronic evidence from Romance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Forsberg, Hannele. 1998. *Suomen murteiden potentiaali: Muoto ja merkitys*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 720). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).
- Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola. 2004. Construction grammar: A thumbnail sketch. Teoksessa Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola (toim.), *Construction grammar in a cross-language perspective*, 11–86. Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/cal.2.02fri.
- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 2006. *Constructions at work: The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199268511.001.0001.
- 2019. *Explain me this: Creativity, competition, and the partial productivity of constructions*. Princeton: Princeton University Press. DOI: 10.2307/j.ctvc772nn.
- Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred. 1979. *Nyky-suomen lauseoppia*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hamunen, Markus & Huomo, Tuomas. 2020. Kielitaju kielentutkijan työkaluna. Teoksessa Luodonpää-Manni, Milla & Hamunen, Markus & Konstenius, Reetta & Miestamo, Matti & Nikanne, Urpo & Sinnemäki, Kaius (toim.), *Kielentutkimuksen menetelmiä*, osa II, 199–239. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1457). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hamunen, Markus & Leino, Unni. 2019. Konstruktion käsite ja analogian perinne. Teoksessa Hamunen, Markus & Nieminen, Tommi & Kelomäki, Tapani & Dufva, Hannele (toim.), *Käänteitä ja käsitteitä: Näkökulmia kielitieteelliseen keskusteluun*, 305–347. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1454). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heine, Bernd & Claude, Ulrike & Hünemeyer, Friedrike. 1991. *Grammaticalization: A conceptual framework*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Heine, Bernd & Kuteva, Tania. 2002. *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heinämäki, Orvokki. 1994. Aspect as boundedness in Finnish. Teoksessa Bache, Carl & Basböll, Hans & Ludberg, Carl-Erik (toim.), *Tense, aspect and action: Empirical and theoretical contributions to language typology*, 207–233. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110883077.207.

- 1995. The progressive in Finnish: Pragmatic constraints. Teoksessa Bertinetto, Pier Marco & Bianchi, Valentina & Dahl, Östen & Squartini, Mario (toim.), *Temporal reference, aspect, and actionality, vol. 2: Typological perspectives*, 143–154. Torino: Rosenberg & Sellier.
- Herlin, Ilona. 1998. *Suomen kun.* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 712). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).
- Hewson, John. 2012. Tense. Teoksessa Binnick, Robert (toim.), *The Oxford handbook of tense and aspect*, 507–535. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195381979.013.0017.
- Hilpert, Martin. 2008. *Germanic future constructions: A usage-based approach to language change.* (Constructional Approaches to Language 7). Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/cal.7.
- 2014. *Construction grammar and its application to English.* Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hopper, Paul & Traugott, Elizabeth. 2003. *Grammaticalization. 2., uudistettu painos.* Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139165525.
- Ikola, Osmo. 1949. *Tempusten ja modusten käyttö ensimmäisessä suomalaisessa Raamatussa verrattuna vanhempaan ja nykyiseen kieleen I.* (Turun yliopiston julkaisuja B: XXXII). Turku: Turun yliopisto.
- 1961. *Lauseopin kysymyksiä: Tutkielmia nyky-suomen syntaksin alalta.* (Tietolipas 26). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ISK = Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja. 2004. *Iso suomen kielioppi.* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
(<http://scripta.kotus.fi/visk>). (Luettu 2020-12-02).
- Jussila, Raimo & Nikunen, Erja & Rautoja, Sirkka. 1992. *Suomen murteiden taajuussanasto.* (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 66). Helsinki: VAPK-kustannus.
- Kangasmaa-Minn, Eeva. 1980. Deverbaalien lausedynamiikkaa. *Virittäjä* 84(4). 289–301.
- 1984. Tense, aspect and Aktionsarten in Finno-Ugrian. Teoksessa de Groot, Casper & Tommola, Hannu (toim.), *Aspect bound: A voyage into the realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian aspectology*, 77–93. Dordrecht: Foris. DOI: 10.1515/9783110846195.77.
- 1993. Aspektista ja sen sukulaisilmiöistä suomalais-ugrilaisissa kielissä. Teoksessa Yli-Vakkuri, Valma (toim.), *Studia comparativa linguarum orbis Maris Baltici 1: Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta*, 13–23. (Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43). Turku: Turun yliopisto.
- Kangasniemi, Heikki. 1992. *Modal expressions in Finnish.* (Studia Fennica Linguistica 2). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).

- Karlsson, Fred. 1982. *Suomen peruskielioppi*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 378). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karttunen, Miia. 2018. *No pitää kahtoo: Puhujan tulevan toiminnan ilmausten kieliooppia ja pragmatiikkaa*. (Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology 119). Joensuu: University of Eastern Finland. (Väitöskirja).
- Klein, Wolfgang. 1994. *Time in language*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9781315003801.
- Kolehmainen, Taru. 2007. *Tulla-futuuri: Suomea vai ei. Kielikello 2/2007*. (<https://www.kielikello.fi/-/tulla-futuuri-suomea-vai-ei>). (Luettu 2020-12-02).
- Kotilainen, Lari. 2005. Lähikonstruktoiden dynamiikkaa: *Mikäs on ollessa, mikäs on olla ja mikäs on ollakseen*. Teoksessa Herlin, Ilona & Visapää, Laura (toim.), *Elävä kieliooppi: Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa*, 39–71. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1021). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuparinen, Olli. 2018. Infinitiivien variaatio ja muutos Helsingissä. *Virittäjä* 122(1). 29–52.
- Laitinen, Lea. 1992. *Välttämättömyys ja persoona: Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikka ja kieliooppia*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 569). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).
- Langacker, Ronald W. 1991. *Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar*. (Cognitive Linguistics Research 1). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Larjavaara, Matti. 1990. *Suomen deiksis*. (Suomi 156). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtinen, Tapani. 1983. Suomen konditionaalien morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. *Virittäjä* 87. 482–507.
- Lehtinen, Tapani & Laitinen, Lea. 1997a. Johdanto. Teoksessa Lehtinen, Tapani & Laitinen, Lea (toim.), *Kieliopillistuminen: Tapaustutkimuksia suomesta*, 20–37. (Kieli 12). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lehtinen, Tapani & Laitinen, Lea (toim.). 1997b. *Kieliopillistuminen: Tapaustutkimuksia suomesta*. (Kieli 12). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Leino, Jaakko. 2003. *Antaa sen muuttua: Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).
- Tekeillä. Johdanto: Aika, tila ja liike kielessä. Teoksessa Jääskeläinen, Anni & Dubois, Gáidig & Hamunen, Markus & Leino, Jaakko & Niva, Heidi (toim.), *Ajan ulottuvuuksia: Suomen kielen ajan ja liikkeen kuvaamisen kieliooppia*.
- Maamies, Sari. 1997. Hanhi hautomaisillansa: Suomen *maisillaan*-johdosten kehitys. Teoksessa Lehtinen, Tapani & Laitinen, Lea (toim.), *Kieliopillistuminen: Tapaustutkimuksia suomesta*, 20–37. (Kieli 12). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- Mair, Christian. 2012. Progressive and continuous aspect. Teoksessa Binnick, Robert (toim.), *The Oxford handbook of tense and aspect*, 803–827. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195381979.013.0028.
- Markkanen, Raija. 1979. *Tense and aspect in English and Finnish: A contrastive study*. (Studia Philologica Jyväskyläensia 13). Jyväskylä: University of Jyväskylä. (Väitöskirja).
- Metslang, Helle. 1996. The developments of the futures in the Finno-Ugric languages. Teoksessa Erelt, Mati (toim.), *Estonian: Typological studies I*, 123–144. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 4). Tartu: University of Tartu.
- Nieminen, Tommi. 2019. Merkityksetöntä merkityksentutkimusta eli mieletöntä semantiikkaa: Peircen haaste nykykielitieteelle. Teoksessa Hamunen, Markus & Nieminen, Tommi & Kelomäki, Tapani & Dufva, Hannele (toim.), *Käänteitä ja käsitteitä: Näkökulmia kielitieteelliseen keskusteluun*, 141–185. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1454). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Niva, Heidi. 2015. Olen lentämässä todennäköisesti Chileen: OLLA + V-mAssA ja OLLA + N-ssa intentioiden ja tulevan ilmaiseamisessa. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma).
- 2021a. Onnellisemmat ajat näyttää siellä olevan tulossa: Liikeverbillisen progressiivirakenteen futuurisia merkityksiä vanhassa kirjasuomessa ja varhaisnykysuomessa. *Virtittäjä* 125(1). 32–63.
- 2021b. Parhaillaan mutta myöhemmin: Olla V-mAssA -rakenne ennakoinnin ja intentioiden ilmaisuissa. *Sananjalka* 63. 31–54.
- Tulossa. Limittäisiä aikoja ja vakaita aikeita: Progressiivisuuden ja futuurisuuden rajankäyntiä liikeverbillisessä olla V-OssA -konstruktiossa. *Virtittäjä* 126(1).
- Norvik, Miina. 2015. *Future time reference devices in Livonian in a Finnic context*. (Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis 25). Tartu: University of Tartu Press. (Väitöskirja).
- Nurminen, Salla. 2015. *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä: Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. (Annales Universitatis Turkuensis C 410). Turku: Turun yliopisto. (Väitöskirja).
- Onikki-Rantajääskö, Tiina. 2001. *Sarjoja: Nykysuomen paikallissijaiset olotilaniilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 817). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Väitöskirja).
- 2005. 3. infinitiivin inessiivi ja määräraippaisuuden arvoitus. Teoksessa Herlin, Ilona & Visapää, Laura (toim.), *Elävä kielioppi: Suomen infinitiivisten rakenteiden dynamiikkaa*, 173–193. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1021). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pallaskallio, Ritva. 2013. *Kertova tempus: Finiittiverbin aikamuodon valinta suomenkielisisä katastrofiuutisteksteissä 1860–2004*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Väitöskirja).

- Paukkunen, Annemaria. 2008. *Tulevaisuuden ilmaiseminen Matteuksen evankeliumissa 1900-luvulla: Futuurin edustajien vertailua vuosien 1938 ja 1992 suomennoksissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma).
- Penttilä, Aarni. 1963. *Suomen kielioppi*. 2., tarkistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Reichenbach, Hans. 1947. *Elements of symbolic logic*. New York: Macmillan.
- Rostila, Jouni. 2004. Lexicalization as a way to grammaticalization. Teoksessa Karlsson, Fred (toim.), *Proceedings of the 20th Scandinavian Conference of Linguistics, Helsinki, January 7–9, 2004*. (Publications of the Department of General Linguistics, University of Helsinki 36). Helsinki: University of Helsinki.
- Saukkonen, Pauli. 1965. *Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa I*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Saukkonen, Pauli & Haipus, Marjatta & Niemikorpi, Antero & Sulkala, Helena. 1979. *Suomen kielen taajuussanasto*. Helsinki: WSOY.
- Sulkala, Helena. 1996. Expression of aspectual meanings in Finnish and Estonian. Teoksessa Erelt, Mati (toim.), *Estonian: Typological studies I*, 165–225. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 4). Tartu: University of Tartu.
- Suomi24 = Aller Media. 2014. *Suomi 24 -korpus (2016H2)*. Kielipankki. (<http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017021506>). (Luettu 2021-01-08).
- Tommola, Hannu. 1992. The marking of future time reference in Finnish. Teoksessa Dahl, Östen & De Groot, Casper & Tommola, Hannu (toim.), *EUROTYP working papers*, 12–28. (Series VI 3). Stockholm: European Science Foundation.
- 2000. Progressive aspect in Baltic Finnic. Teoksessa Dahl, Östen (toim.), *Tense and aspect in the languages of Europe*, 655–692. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110197099.4.655.
- Traugott, Elizabeth. 2015. Toward a coherent account of grammatical constructionalization. Teoksessa Barðdal, Jóhanna & Smirnova, Elena & Sommerer, Lotte & Gildea, Spike (toim.), *Diachronic construction grammar*, 51–80. (Constructional Approaches to Language 18). Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/cal.18.02tra.
- Traugott, Elizabeth & Trousdale, Graeme. 2013. *Constructionalization and constructional changes*. (Oxford Studies in Diachronic and Historical Linguistics 6). Oxford: Oxford University Press.
- Ullan, Russel. 1978. The nature of future tenses. Teoksessa Greenberg, Joseph H. (toim.), *Universals of human language, vol. 3: Word structure*, 83–123. Stanford: Stanford University Press.
- Wiik, Kalevi. 1976. Suomen tempusten syvä- ja etärakenteista. *Virittäjä* 80(2). 135–162.
- Vilkuna, Maria. 2000. *Suomen lauseopin perusteet*. 2., tarkistettu painos. Helsinki: Edita.

Yhteystiedot:

Heidi Niva

Suomen kieli

00014 Helsingin yliopisto

e-mail: heidi(dot)niva(at)helsinki(dot)fi